

Criteria 3.3.2:

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five years

Findings of DVV:

1. HEI is requested to kindly provide data in the prescribed format provided for the data template, as the currently provided format should not be considered. 2. kindly note that the calendar year to be considered in this metric. 3. Kindly provide Copy of the Cover page, content page and first page of the publication indicating ISBN number and year of publication for books/chapters. 4. Kindly provide List of chapter/book along with the links redirecting to the source website. 5. Kindly note that books without ISBN number should not be considered.

Response:

1. Copy of the Cover page, content page and first page of the publication indicating ISBN number and year of publication for books/chapters published in the last five years are attached. (Appendix-I)

Appendix-I

**Dr. Arvind
Katre**

Book-Chapter

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
01	डा. अरविंद कटरे	परिमळ (निवडक लिखांचा संग्रह)					2020-2021	978-93-9258-22-0	S.B.K. Arts College Sakoli	Harshwardhan Publications Pvt. Ltd.
		(Book)								

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

2020-2021 - Book

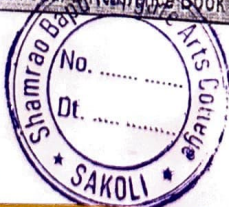
परिमळ (निवडक लेखांचा संग्रह)

परिमळ
(निवडक लेखांचा संग्रह)

प्रा. डॉ. अरविंद भय्यालाल कटरे
एम.ए. एम. फिल. पीएच.डी. नेट, बी.एड.
सहायक प्राध्यापक, मराठी विभागप्रमुख,
शामरावबापू कापगते कला महाविद्यालय,
साकोली जि. भंडारा

 Harshwardhan Publication Pvt. Ltd.
Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
At Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell: 07588057695, 09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com
All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors www.vidyawarta.com

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

परिमळ
(निवडक लेखांचा संग्रह)

© प्रा. डॉ. अरविंद भय्यालाल कटरे

❖ Publisher :

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
Limbaganesh, Dist. Beed (Maharashtra)
Pin-431126, vidyawarta@gmail.com

❖ Printed by :

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
Limbaganesh, Dist. Beed, Pin-431126
www.vidyawarta.com

❖ Page design & Cover :

H.P. Office (Source by Google)

❖ Edition: May 2022

ISBN 978-93-92584-22-0

❖ Price : 200/-

All Rights Reserved, No part of this publication may be reproduced, transmitted, in any form or by any means, electronic mechanical, recording, scanning or otherwise, without the prior written permission of the copyright owner. Responsibility for the facts stated, opinions expressed. Conclusions reached and plagiarism. If any, in this volume is entirely that of the Author. The Publisher bears no responsibility for them. What so ever. Disputes, If any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

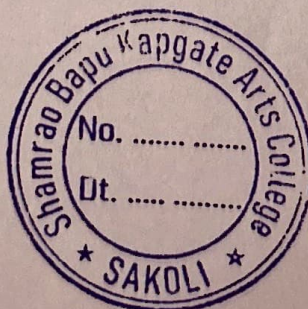
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

अनुक्रमणिका

०१ परसायदान : एक विश्वप्रार्थना	॥ ०१९
०२ राष्ट्रसंतांची ग्रामगीता आणि आजचे ग्रामीण वास्तव	॥ ०३४
०३ गोंदिया परिसरातील बोली आणि प्रमाण मराठी	॥ ०४७
०४) मातृभाषा मराठी आणि वर्णमाला	॥ ०६१
०५) पूर्व विदर्भाच्या गोंदिया परिसरातील बोली	॥ ०७३
०६) उच्च शिक्षण आणि मातृभाषा	॥ ०८८
०७) सांप्रदाय परिमळ'कार निरंजन माधव	॥ ०९६
०८) कुसुमाग्रजांच्या 'टिळकांच्या पुतळ्याजवळ'च्या निमित्ताने ..	॥ १०२
०९) डॉ. शंकर बागडे यांच्या 'महात्मा जोतीराव फुले' च्या निमित्ताने...	॥ ०१११
१०) मुस्लिम मराठी कवितेतील सामाजिकता आणि राष्ट्रियता	॥ ११९
११) 'वारोमास' : कुनबिकीचे वास्तवदर्शन	॥ १३०
१२) 'तत्त्व' : एक अभेद्य तृष्णा	॥ १४४
१३) ग. त्र्यं. माडखोलकर आणि तत्कालीन नागपूर	॥ १६३
१४) देशीवाद आणि भालचंद्र नेमाडे यांची 'कोसला'	॥ १७५
१५) जागतिकीकरण आणि लोककला	॥ १८२
१६) उच्च शिक्षा, वर्तमान परिदृश्य : चुनौतियाँ एवं संभावनाएँ	॥ १९०

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Paper Published Peripherals of other Journals

An International Multidisciplinary
Quarterly Research Journal

ISO 9001:2008 QMS
ISBN / ISSN

ISSN 2277 - 5730

Volume - VIII, Issue - IV, October - December - 2019

AJANTA

Impact Factor - 6.399 (www.sjifactor.com)

Is Hereby Awarding This Certificate To

प्रा. डॉ. अरविंद भ. कटरे

As a Recognition of the Publication of the Paper Entitled

वैदर्भीय साहित्यिकाचे आत्मचरित्र
(‘यश-अपयश’ डॉ. वि. स. जोग)

Ajanta Prakashan

Jaisingpura, Near University Gate,

Aurangabad. (M.S.) 431 004

Mob. No. 9579260877, 9822620877

Tel. No.: (0240) 2400877,

ajanta5050@gmail.com, www.ajantaprakashan.com

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

(Signature)

Editor : Vinay S. Hatole

(Signature)
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

CERTIFICATE OF PUBLICATION

This is to certify that Mr/Mrs./Dr./Prof. अरविंद भ. कटरे
of श्यामराविकापु, आपगळे कला महाविद्यालय, साकोली, भंडारा has published
his/her paper entitled लोवर्ड-११ ची परिस्थिती आणि भी (एक अनुभव)

in 'Journal of Research and Development' A Multidisciplinary International Level Refereed Journal
(Volume - 11, Issue 08 (Special Issue), March 2021, Special Issue, ISSN - 2230 - 9578, Cosmos
Impact Factor - 5.13)

Thank you for sending your valuable writing for Journal.

Dr. Chandan Ashkar D. Wani

(Special Issue Editor)

Dr. Shivaji B. Patil

(Special Issue Editor)

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Arts College
Sakoli
Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Distt. Bhandara

Printing Area®

Peer Reviewed International Refereed Research Journal
At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed Pin-431126 (Maharashtra)

Certificate Of Publication

This is to certify that the review board of our research journal accepted the research paper/article titled साठेत्तरी मराठी कवयित्री डॉ. जे. भा.

उत्तोर क. of
Dr./Mr./Miss/Mrs: डॉ. अरविंद भ. कटरे

It is peer reviewed and published in the Issue _____ Vol. _____ in the month of _____

Thank you for sending your valuable writing for printing area Journal

Indexed (IIJIF)

Impact Factor
7.891

Govt of India
Trade Marks Registry
Regd. No. 3418002

ISSN 2394-5303

Editor in chief
Dr. Babu G. Gholap

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Printing Area®

Peer Reviewed International Refereed Research Journal
At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed Pin-431126 (Maharashtra)

Certificate Of Publication

This is to certify that the review board of our research journal accepted the research paper/article titled चोरीमेराचा अंश (कादंबरी)

of
Dr./Mr./Miss/Mrs: Dr. Arvind B. Kabre

It is peer reviewed and published in the Issue _____ Vol. _____ in the month
of _____

Thank you for sending your valuable writing for printing area Journal

Indexed (IIJIF)

Impact Factor
7.891

Govt. of India,
Trade Marks Registry
Regd. No. 3418002

ISSN 2394-5303

Editor in chief
Dr. Babu G. Gholap

Coordinator, IQAC
K. Art's College
S. Jli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed Pin-431126 (Maharashtra)

Certificate Of Publication

This is to certify that the review board of our research journal accepted the research paper/article titled भैरव मुमताज या कादंबरीमधील स्त्रीपात्र of

Dr./Mr./Miss/Mrs. डॉ. अश्विनि भ. कटरे

It is peer reviewed and published in the Issue _____ Vol. _____ in the month of _____

Thank you for sending your valuable writing for Vidyawarta Journal

Indexed (IIJIF)

Impact Factor
7.041

Govt. of India
Trade Marks Registry
Regd. No. 2611690

ISSN-2319 9318

Editor in chief
Dr. Bapu G. Gholap

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed Pin-431126 (Maharashtra)

Certificate Of Publication

This is to certify that the review board of our research journal accepted the research paper/article titled वैदभीय आहिलिके आत्मकचन इत्यादिक भडके
अंके "वायिसा ते समित्त" of

Dr./Mr./Miss/Mrs. Dr. Arvind B. Katre

It is peer reviewed and published in the Issue _____ Vol. _____ in the month of _____

Thank you for sending your valuable writing for Vidyawarta Journal

Indexed (IJIF)

Impact Factor
7.041

Govt of India
Trade Marks Registry
Regd. No. 2611690

ISSN-2319 9318

Editor in chief
Dr. Bapu G. Gholap

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

**Dr. Chakradhar
Bagde**

Dr. C. G. Bagade

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
1.	Dr. C. G. Bagade	प्रास्वभाय राजकीय विचारवेत					2021	ISBN-978-93-99201-52-4		Om Sai publication distributors
2.	Dr. C. G. Bagade	मानवीय शक्त व भारतीय राज्यघटना					2023	ISBN 978-81-19931-73-6		Shrinati Jyoti Narok Kapkar Sai Jyoti publication
03	Dr. C. G. Bagade	Evolution of Education in India: from Blackboard to online Education	Challenges to other suitable service for Gifted Learners in India				Feb. 2021	ISBN-978-81-950219-3-2		Swastik Publication New Delhi
04	Dr. C. G. Bagade	National Education Policy-2020 and Environment sustainability	राष्ट्रीय शिक्षा धोरण-2020 आणि पर्यावरणीय शाश्वतता				May 2023	ISBN 978-81-962508-9-8		Sai Jyoti Publication Nagpur

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
05.	Dr. C. G. Bagade	Gandhi - Past - Present and Future	महात्मा गांधी के वैश्विक विचारों का विस्तार पर प्रभाव				Feb 2024	ISBN-978-93-95494-53-3		Aadhar Publication Amravati
06	Dr. C. G. Bagade	अन्न आणि आरोग्य (मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)	मानवी हक्क आणि अन्न सुरक्षा कायदा				April 2024	ISBN - 978-93-95494-89-2		Aadhar Publication Amravati
07.	Dr. C. G. Bagade	महाराष्ट्राच्या दिशेने जाण्यासाठी भगवान ज्ञानेश्वर महाराजांचा योगदान	डॉ. अश्विउकर की दृष्टि में अष्टांगिक मार्ग एक अवलोकन				MAY 2024	ISBN - 978-81-962287-4-3		

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

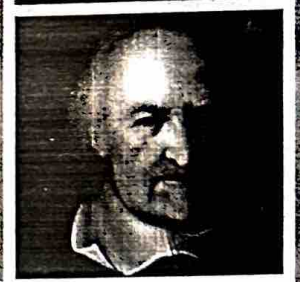

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Western Political Thinkers

2021-22 - Book

पाश्चात्य राजकीय विचारवंत

डॉ. चक्रधर ग. बागडे

राज्यशास्त्र पदवी व पदव्युत्तर परीक्षा व विविध स्पर्धापरीक्षांकरीता
उपयुक्त संदर्भग्रंथ

पाश्चात्य राजकीय विचारवंत Western Political Thinkers

डॉ. चक्रधर ग. बागडे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
श्यामराव बापु कापगते कला विद्यालय,
साकोली जि. भंडारा. महाराष्ट्र

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

ओम साई पब्लिशर्स आणि डिस्ट्रीब्युटर्स, नागपूर

लेख

आहे.

राजव

करण

या

ग्रंथा

यथा

पुस्त

आ

क

र्पा

रा

ज

❖ पाश्चात्य राजकीय विचारवंत (Western Political Thinkers)

❖ © सर्व हक्क प्रकाशकाधिन

No part of this book shall be reproduced, stored in retrieval system, or translated in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying and/or otherwise without the prior written premission of the publishers.

❖ ISBN : 978-93-91201-52-4

❖ प्रथम आवृत्ती- २०२१

❖ प्रकाशक :

श्री. गणेश राऊत

ओम साई पब्लिशर्स आणि डिस्ट्रीब्युटर्स

२९, इंदिरानगर, टी.बी. वार्डच्या मागे,

नागपूर - ४४०००३

मो. नं. ९९२३६९३५०६

❖ मुद्रक व डिस्ट्रीब्युटर्स :

साई ज्योती पब्लिकेशन

मो.नं. ९७६४६७३५०३

इ-मेल- sjp10ng@gmail.com

वेब साईट- www.saijyoti.in

❖ रिटेल शॉप :

बुक्स एन बुक्स

६५ शॉप नं. २, राधिका पॅलेस,

हनुमान नगर रोड, मेडिकल चौक, नागपूर

मो. ९९२३५९३५०३

❖ अक्षर जुळवणी :

हरि ओम कॅम्प्युटर्स, नागपूर

मो. नं. ८९९९७४३४९८

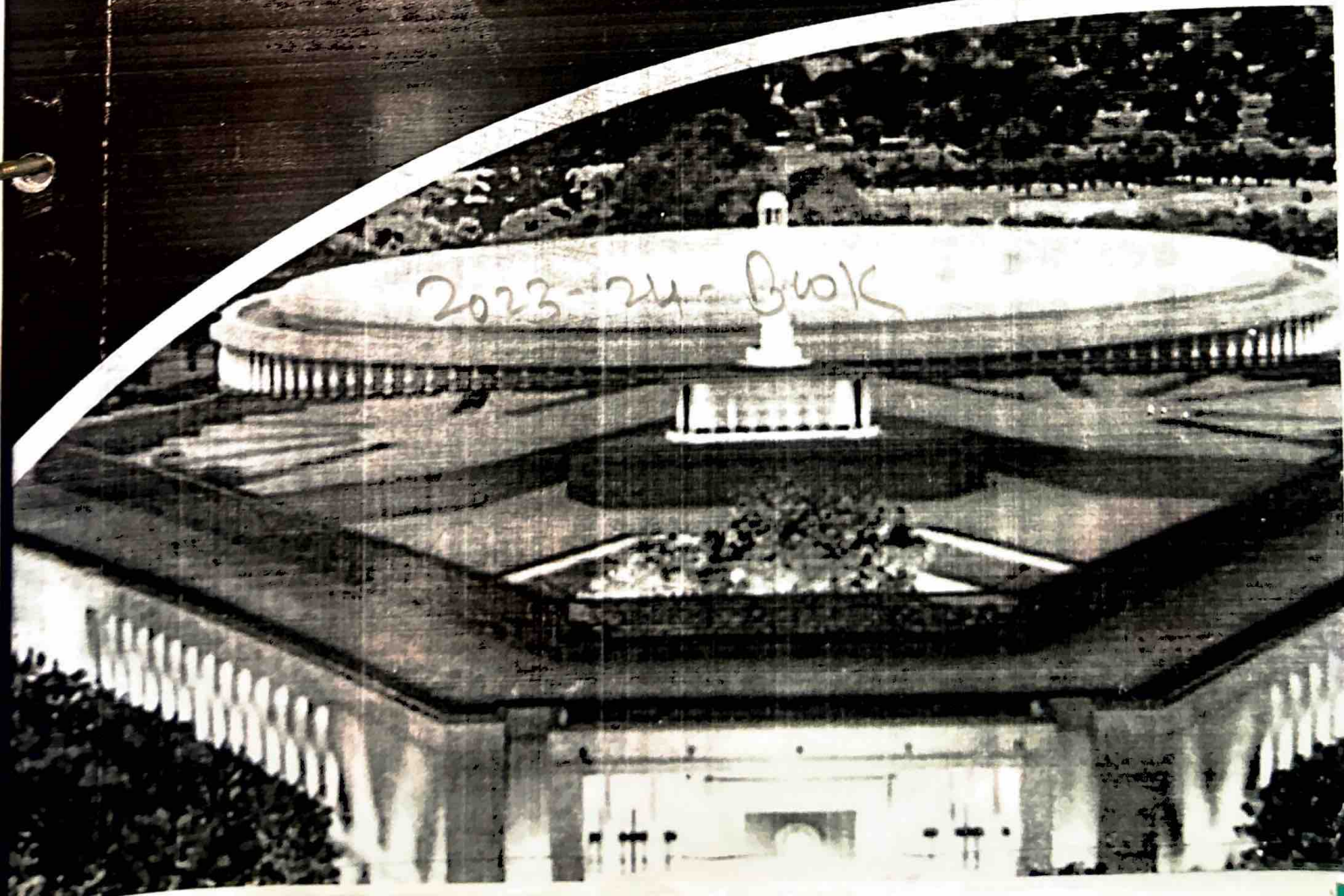
Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

मानवीय हक्क व भारतीय राज्यघटना

डॉ. चक्रधर ग. बागडे

महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांच्या पदवी व पदव्युत्तर वर्गासाठी उपयुक्त.

MPSC, UPSC, NET - SET तसेच सर्व स्पर्धा परीक्षेसाठी उपयुक्त.

मानवी हक्क व भारतीय राज्यघटना

डॉ. चक्रधर ग. बागडे

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,

एम.ए., बि.पीएड., एम. फील., पीएच.डी.,

शामराव बापू कापगते कला महाविद्यालय

साकोली जि.भंडारा

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

(Signature)

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

साई ज्योती पब्लिकेशन

- मानवी हक्क व भारतीय राज्यघटना

© डॉ. चक्रधर ग. बागडे

- प्रथम आवृत्ती : मे २०२३

- ISBN : 978-81-19931-73-6

- प्रकाशन व मुद्रक

श्रीमती ज्योती नरेश खापेकर
साई ज्योती पब्लिकेशन
तिन-नल चौक, कसारपुरा,
इतवारी, नागपूर - ४४० ००२
मो.नं. (+९१) ९७६४६७३५०३
ई-मेल : sjp10ng@gmail.com
website : www.saijyoti.in

मुद्रण आणि वितरण

श्री. गणेश नारायणराव राऊत
ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रिब्युटर्स
२९, इंदिरानगर टी.बी.वॉर्डच्या मागे,
नागपूर - ४४० ००३,
मो.नं. ९९२३६९३५०६
ई-मेल-rautg1980@gmail.com

- विक्री कार्यालय

बुक्स अँड बुक्स
६५, शॉप नं. २, राधिका पॅलेस,
हनुमान नगर रोड, मेडिकल चौक, नागपूर.

शाखा

पुणे - २०३, परिस स्पर्श हार्ट,
अंबामाता मंदीर रोड,
अंबाबाई दरा, धायरी
पुणे-४११०४१,
मो.नं.: ९४२०३१८८८४

न्यू दिल्ली - २१३, वर्धन हाऊस,
७/१२ अंसारी रोड, दरियागंज
न्यू दिल्ली - ११०००२
मो. ८८८८८२८०२६
९३२५६५६६०२

- अक्षर रचना:

साई ज्योती पब्लिकेशन
२९, इंदिरानगर टी.बी.वॉर्डच्या मागे, नागपूर - ४४० ००३,

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

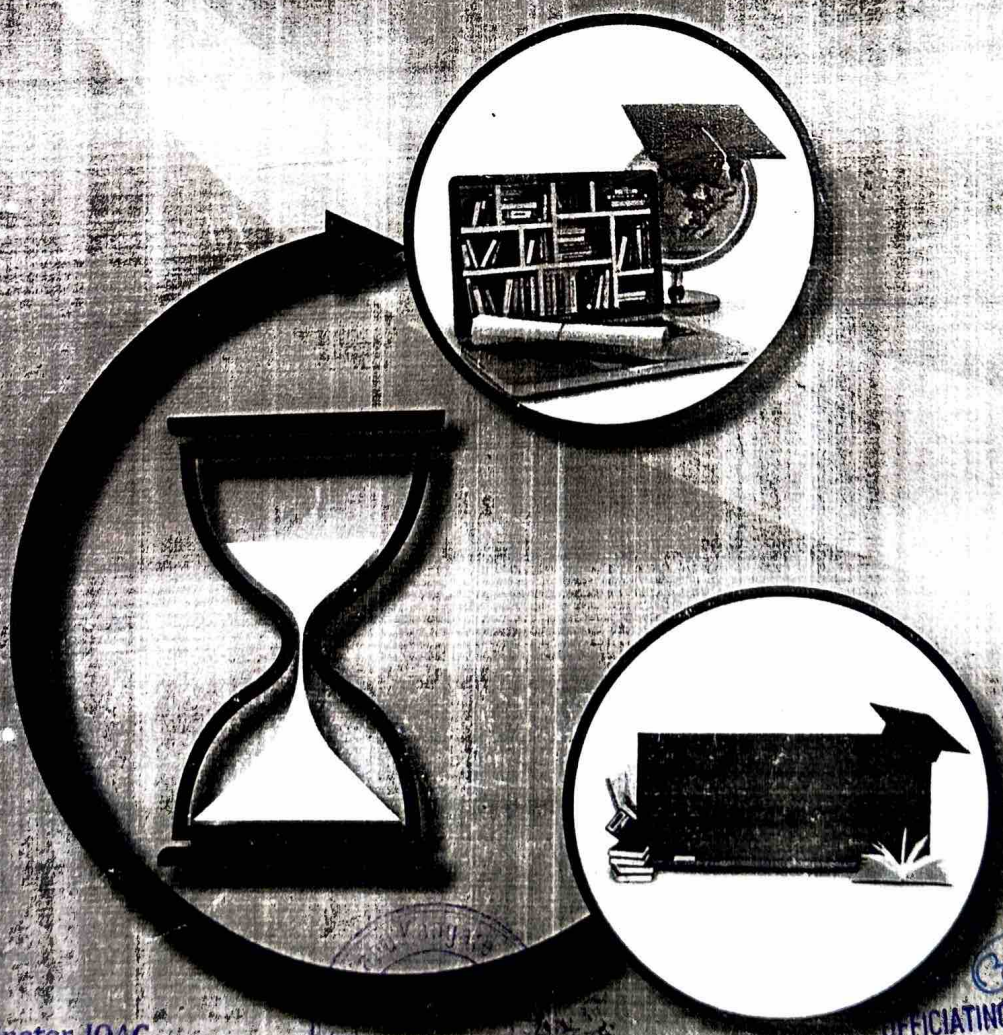
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

FEB 2017

2020-21 - chapter

EVOLUTION OF EDUCATION IN INDIA FROM BLACKBOARD TO ONLINE EDUCATION

Jeetendrasingh G. Barulkar
Dnyansagar D. Bhokare

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Evolution of Education In India: From Blackboard To Online Education

**Jeetendrasingh G. Barulkar
Dnyansagar D. Bhokare**

Swastik Publication

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

- **Evolution of Education in India:: From Blackboard to Online Education**
- © Jeetendrasingh G. Barulkar
Dnyansagar D. Bhokare
- **Edition : February 2019**

The text of this publication, or any part there should not be reproduced or transmitted in any form or stored in any retrieval system, or translated in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying and/or otherwise without the prior written permission of the Author and Publishers with the rights are reserved.

ISBN: 978-81-950219-3-2

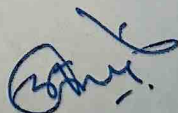
- **Swastik Publication**
213, Vardan House, 7/28, Aansari Road,
Dariyaganj, New Delhi - 110002
Ph. No.: 9968482939
E-mail id: swastika-books@yahoo.com

- **Regd. Office:**
31 Gali No.1, A Block, Pocketü-5
Soniya Viharü, Delhi - 110 090
Ph. No.: 989942604
E-mail id: swastika-books@yahoo.com

- **Type Setter :**
Akshara Computer Works
Ph : 7028020478

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Distt. Bhandara

Contents

Sr. No.	Paper Title	Written By	Page No.
1.	Emergence and Benefits of Education System in India	Dr. S. O. Qureshi	1-6
2.	Narration of Education in India and Benefits of Higher Education	Dr. Deepak K. Shrungare	7-13
3.	Contemporary Scenario of Education in India	Dr. Ganesh N. Budhlani	14-18
4.	Advancement of Education Past Independence	Jitendra Ghanshyam Suryawanshi	19-24
5.	Nationalized Strategies on Education System in India	Sandip Tukaramji Pendam	25-29
6.	Novel Techniques in Teaching Learning Paradigm	Dr. Anand Gangadhar Naranje	30-34
7.	Connotation and Concerns in Indian Education System	Vishnu Anandrao Sadafale	35-39
8.	Imperative Confronts in Indian Education System	Dr. Sudhir Narayanrao Bayaskar	40-44
9.	Implications for Upgrading Indian Education System	Shrikant Prakash Patil	45-51
10.	Primordial and Contemporary Indian Education System	Dr. Narendra K. Nagpure	52-56

11.	Role of Cloud Technology in Indian Education System	Rupesh R. Dahake	57-61
12.	E-Learning in Indian Education	Dr. Anil M. Tirkar	62-68
13.	Dominant State of Indian Education System	Dhananjay H. Mendhule	69-73
14.	Brunt of Restfulness and Globalization on Indian Education System	Dr. Satish L. Chaple	74-79
15.	An Efficient Reassessment of Teacher Leadership in Indian Education System	Dr. Prakash Chopade	80-85
16.	Prime Outset of Bequest Education in India	Siddarth N. Mendhe	86-92
17.	Appreciation and Expansion of Talent in India	Miss. Manjusha M. Mamilwar	93-97
18.	Challenges to Offer Suitable Services for Gifted Learners in India	Dr. Chakradhar G. Bagade	98-102
19.	Assistance of India to Talent-Based Education	Dr. Maroti Ramkrishna Wagh	103-109
20.	Electronic Education in India : Effects and Impacts	Dr. Parag Joshi	110-115
21.	Topical Research Inclination in Online-Learning	Dr. Yogesh Patinge	116-121

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Sakoli, Distt. Bhandara

18

CHALLENGES TO OFFER SUITABLE SERVICES FOR GIFTED LEARNERS IN INDIA

DR. CHAKRADHAR G. BAGADE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
S. B. K. Art's College, Sakoli
Dist. Bhandara.

Abstract

India's contribution research and development for identification and measurement of giftedness has been rather low due to an overarching focus on catering to masses of children and educating "average children." Beyond this, if at all there is some focus, it is usually in the form of special education for disadvantaged learners from low socioeconomic strata and those belonging to minority populations. Because conceptions and understandings regarding giftedness and talent vary greatly, and often depend upon the unique learning opportunities and socio cultural dynamics of the region, gifted education in India has been predominantly restricted to those who can afford special services for their children. The spread of mostly unidentified gifted children across a vast geographical space restricts parents in networking and advocacy for a program that will benefit their children. For early identification of gifted

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
ISBN: 978-81-950219-3-2

children from a large segment of economically deprived India, schools in rural areas are far from being equipped to cater for initial identification and intervention. The situation is further exacerbated because of quality of teachers, variations in medium of instruction, curricula, and poor infrastructure and students' socio cultural backgrounds vary widely, which make it difficult to introduce standardized methods and programs. Through the article, the author attempts to provide an insight about the challenges in offering the best services to the gifted learners.

Keywords: *Educational policy, education, challenges, services, educational system*

INTRODUCTION

Government's Right to Education Act (2009) has brought about a culture of inclusion by providing all children up to 14 years of age with formal educational services; the emphasis is primarily directed at the inclusion of the disadvantaged. Providing free education as a fundamental right for all children till the age of 14 years, has itself posed a colossal challenge in an over populous country like India. As a result of this, gifted education programs at both the state and national levels have so far received scant attention and importance. Gifted education advocates in India argue that the philosophy of inclusive education underemphasizes the needs of gifted and talented children for realizing their full potential and lack of attention to these children is tantamount to a denial of their fundamental right. Though equal schooling opportunities for all is important, advocates of gifted education argue that provisions under the act are not adequate to meet the needs of gifted children. Poverty and caste affect most issues related to Indian people. The effect of poverty in development of cognitive abilities in children is evident from studies that point out that cognitive deficits that may arise due to malnutrition (Dutta Chowdhury & Ghosh, 2011; Mazumdar, 1998) and that nutritional and socioeconomic status affect intelligence as well as verbal reasoning, comprehension, perceptual and spatial abilities, fine-motor coordination, short-term memory, and academic achievement (Agarwal, Upadhyay, & Agarwal, 1989). Caste is an important institution of social hierarchy and upper-caste children have an advantageous position in the education system, whereas lower-caste students from working-class families lack the economic and cultural resources required to develop merit, which is composed of a particular kind of cultural capital (Upadhyay, 2007). These wide disparities relating to socioeconomic status, caste, language, and ethnicity along with strong gender gaps lead to vast disadvantages in educational opportunities faced by gifted children from such families. Cultural factors and prejudices against educating women cause a large proportion of

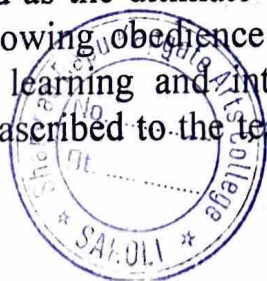

ISBN: 978-81-950299-3-2
OFFICIATING PRINCIPAL
S. P. K. Arts College Sakoli
Jara

girls from rural Indian schools to drop out. India's patriarchal system gives lower status to women than men, which often translates into gender imbalance prominent through higher education. The traditional role of women as caregivers causes a serious challenge for gifted girls to come to the periphery. Their under-representation in educational programs is stark and despite several policies for motivating young girls to higher education, millions of them are unable to progress academically. Gifted girls are often lost in this process due to deep rooted patriarchal notions that keep girls away from actively pursuing their gifts.

Classrooms in India are posed with challenges of rigid curriculum demands, lack of resources, large class sizes, and low motivation levels among teachers due to several reasons ranging from school environment to lack of adequate training. Given the constraints, the pursuit of encouraging creativity the Indian schooling system seems like a tall order. Evaluation is more memory-based, with very little scope for testing higher order cognitive thinking aspects like, synthesis, analysis, divergent and convergent thinking. Thus, the Indian examination system is unable to provide real challenges to all students, especially those gifted with an evaluation of their higher-level cognitive and academic activities. Large class room sizes and unrealistic student teacher ratios' pose as a huge deterrent for teachers and school administration to meet the needs of gifted learners. The low number of qualified teachers has always been a major lacuna of the Indian educational system. It is widely accepted that a low pupil-teacher ratio enables individual attention by teachers and, therefore, can increase student achievement. While the Right to Education Act (RtE) has dictated the number of students per teacher that would serve as the acceptable maximum standard for a school, there are no norms regarding the actual quality of education. Pandey (2006) explains that attention towards recruitment, training, social status, and conditions of work of teacher by means of provisions for appropriate knowledge and skills, professional prospects and motivation are important to improve quality of education. Due to an average student ratio of 40:1 in India (with thousands of rural school having 70-80 students in each class) abilities of many high achieving children remain unrecognized and their need for creative and original work is unmet. The classroom for then becomes an unchallenging and boring place and leads to underutilization of their potential further leading to underachievement.

Since the founding of the earliest educational systems in India, the teacher has been viewed as the ultimate source of knowledge and century old cultural traditions of showing obedience to teachers and elders in the family continues to underline learning and interaction in the Indian society. The quality of omnipotence ascribed to the teacher, has led to educators striving to

prepare students for examinations through a culture of conformity, obedience and consideration for others. The basic nature of giftedness which requires exploring new ideas, intellectual openness, and independence lead to conflict under such a regimented and conformist education. Autonomy has been seen as crucial in nurturing creativity in children (Raina, 1991). Due to characteristics such as obedience, discouragement of autonomous decisions, and fear of authority valued in the family context in India, expression of giftedness tends to get thwarted (Jambunathan & Counselman, 2002). In most cases, children are expected to "be guided" by their elders and major life decisions are deeply influenced by elders. This, over centuries has endorsed parenting practices that value submissiveness and children's non-questioning conformity to parents' decisions or disapproval of autonomous decision-making.

Another big lacuma in India is the lack of a critical body of research, drawing from different fields, for a program on gifted education suited to the Indian context. Approximately three percent of educational and psychological research in the past six decades has involved in the study the concept of creativity (Misra, Srivastava, & Misra, 2007). Few institutions throughout India have pursued independent research in the area of gifted education. The paucity of research efforts in India on gifted education reflect the tendency to be haphazard and lacking in a larger plan. Due to research interest in gifted education being confined to an extremely small number of scholars distributed across the country, gifted education is yet to find its way into the mainstream of educational research in India among university departments. Gifted educators and researchers in India face multiple challenges, including socioeconomic, socio cultural, schooling, and parenting differences that combine in complex ways, making it difficult to identify giftedness among different groups (Maitra, 2000). Addressing the issue of identification more holistically to represent diverse populations within the country will require the development of a systematic and robust program applying a multidisciplinary approach.

CONCLUSION

An indigenous talent in rural areas remain mostly unidentified and on the other hand, students displaying intense curiosity, fertile imagination, and a questioning attitude do not find a creative outlet in a society, where examination scores are still a re-dominant indicator of ability. in India, talent and creativity are seen as a value-addition rather than as being an integral to the teacher education program implying that it is not consciously planned for. Hence syllabi, lesson plans, and classroom planning and observations do not lend themselves to "creative" teaching and it was only through the educators' and student-teachers' intrinsic motivation and interest that such creative

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

ISBN: 978-81-950219-3-1
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

teaching sessions took place. Also, with the Indian school system geared towards rote learning and following a rigid and lengthy syllabus geared towards pushing students to value examination grades fails to give children the time, scope, and/or motivation to demonstrate their analytical or reasoning abilities or creativity thinking skills. Classroom interactions and teaching are overburdened with examination oriented discourse, with examination grades being sacrosanct and given overwhelming importance.

REFERENCES

- 1) Feldman, D. H. (1982). A developmental framework for research with gifted children. In D. H. Feldman (Ed.), *New directions for child development: Developmental approaches to giftedness and creativity* (pp. 31-45).
- 2) Bose, A. B. (2003). The state of children in India. Manohar Publisher & Distributor: New Delhi.
- 3) Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High Ability Studies*, 15, 119-147.
- 4) Howe, M. J. A. (1999). Prodigies and creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of creativity* (pp. 431-446). New York, NY: Cambridge University Press.
- 5) Jarial, G. S. (1981). An experiment in the training of nonverbal creativity. *The Journal of Creative Behavior*, 15, 72.
- 6) Jambunathan, S., & Counselman, K. (2002). Parenting attitudes of Asian Indian mothers living in the United States and in India. *Early Child Development and Care*, 172, 657-662.
- 7) Badrinath, S., & Satyanarana, S. B. (1979). Correlates of creative thinking of high school students. *Creativity Newsletter*, 7, 1-2.
- 8) Goyal, R. P. (1988). Role of parents and teachers in talent development. Cit. In M. K. Raina & S. Gulati (Eds.). *Identification and development of talent* (p. 193). New Delhi: NCERT.
- 9) Gulati, S. (1988). Instructional materials to promote children's creativity in the classroom: Studying the effectiveness of materials fostering creativity. *Indian Educational Review* 30, 59-72.

National Education Policy-2020 and Environment Sustainability

Editors

Dr. Maroti Wagh Dr. Dipak C. Dharne

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

[Signature]
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

SAI JYOTI PUBLICATION

The way of Light

Nagpur

Pune

Delhi

National Education Policy - 2020 and Environment Sustainability

Dr. Maruti R. Wagh

Dr Dipak C. Dharne

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

साई ज्योती पब्लिकेशन

- **National Education Policy - 2020 and Environment Sustainability**

No part of this book shall be reproduced, stored in retrieval system, or translated in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying and/or otherwise without the prior written permission of the publishers.

- **© Dr. Maruti R. Wagh / Dr Dipak C. Dharne**

- **First Edition : May - 2023**

- **ISBN No. : 978-81-962508-9-8**

- **Publishers by :**

Smt. Jyoti Naresh Khapekar

Sai Jyoti Publication

Mob. No. (+91) 9764673503

E-mail- sjp10ng@gmail.com,

Website: www.saijyoti.in

- **Publication & Distribution by :**

Shri. Ganesh N. Raut

Om Sai Publishers & Distributors

29, Behind T.B. Ward, Indira Nagar,

Nagpur - 440 003. Mob. No. 993693506

E-mail - ospdnagpur@yahoo.com.

- **Sale Office :**

BOOKS & BOOKS

65, Shop No. 2, Radhika Palace,

Hanuman Nagar Road,

Medical Chowk, Nagpur.

- **Branches**

Pune-203, Paris Sparsh Hight,

Ambamata Mandir Road, or

Ambai Dara, Dhayari, Pune-411041,

Mob. No.: 9420318884

New Delhi-213, Vardhan House,

7/28, Ansari Road, Dariya Ganj,

New Delhi-110002,

Mob. No.: 8888828026, 9325656602

Type Setting:

Sai Jyoti Graphics, Nagpur. Mob. No. : 9325656602

Co-ordinator,
S.B.K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

[Signature]
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

INDEX

NO.	TITLE	P.No.
1.	Air Pollution Is A Global Environmental Problem Dr. Mahendra Pandurangji Gawande	7 - 13
2.	National Education Policy in India As Per Librarian View Amol Laxmikant Sakhare / Dr. Dhananjay R. Gabhane	14 - 18
3.	Legislative Initiatives Towards the Protection of Environment in India: a Review Dr. R. B. Shambharkar / Dr. Amol J. Shende	19 - 23
4.	A Comprehensive Analysis of the National Education Policy 2020: Implications and Future Directions Dr. Dipak Dharne	24 - 35
5.	The National Education Policy 2020: A Roadmap for the New India Amol Laxmikant Sakhare / Dr. Dhananjay R. Gabhane	36 - 41
6.	Cost Effective Protocol for Seed Germination in Few Tree Species- a Guide for Smallholder Saplings Producer Dr. Shilpa S. Madke	42 - 45
7.	Various Challenges in Implementing New Education Policy: A Study Dr. Anand Y. Bhaik / Dr. Vishnu M. Chavan	46 - 50
8.	Effect of E-waste on Environment and its Management	51 - 58
9.	Indian Languages, Economy and NEP-2020: Dr. Shailendra Kumar	59 - 68
10.	National Educational Policy 2020 Self-Reliant India Dr. Vandana H. Tagade	69 - 75
11.	The Role of Information and Communication Technology in Higher Education Pravin D. Mandape / Dilip Nagrikar	76 - 79
12.	New National Education Policy 2020: Opportunities and Challenges Dr. Ganesh S. Maywade	80 - 86
13.	The Study of the Future Impact of New Education Policy 2020 on India's Employment Dr. Dilip S. Ganthale	87 - 94

14.	Early Childhood Care and Education Science in the New Education Policy
Dr. Vijay Anandrao Darwade	95 - 100
15.	The Science of Reducing the Number of Dropout Children in the New Education Policy
Dr. Pramila D. Bhoyar	101 - 107
16.	Use and Integration of Technology in National Education Policy 2020
Dr. Vijay Bankar	108 - 113
17.	The National Education Policy 2020: A Roadmap for the New India
Mr. Laxmikant Kapgate/Dr. Dipak Dharne	114 - 119
18.	Mythology and Environmental Glimpses: The Kantara Movie
Dr. Dipak Dharne	120 - 123
19.	An Economical Analysis of Crop Insurance Scheme (With a special reference to Wardha District)
Mr. Niteen Dadarao Gayakwad
Dr. Siddhartha Dnyaneshwarrao Nagdive	124 - 130
20.	NATIONAL EDUCATION POLICY - 2020 AND ENVIRONMENT SUSTAINABILITY
Prof. Dr. Kailas U. Ishwarkar	131 - 140
21.	"THE IMPACT OF NAAC ACCREDITATION ON COLLEGE MANAGEMENT IN VIDARBHA REGION: A STUDY ON LEVERAGING ICT FOR IMPLEMENTING INDIA'S NEP 2020 AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT"
Prof. Dr. Goverdhan W. Dhote	141 - 149
21.	THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN STRESS MANAGEMENT
Assitt. Prof. Rajesh Pralhad Dongarwar	150 - 156
२०.	औद्योगिकरण आणि पर्यावरण
प्रा. राकेश चंद्रभान लोहकरे	१५७ - १६०
२१.	राष्ट्रीय शिक्षा नीति - २०२० एवं भारतीय भाषा
डॉ. गजानन किशनराव पोलनवार	१६१ - १६४
२२.	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि पर्यावरणीय शाश्वतता
डॉ. चक्रधर ग. बागडे	१६५ - १७४

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि पर्यावरणीय

शाश्वतता

डॉ. चक्रधर ग. बागडे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,

शामराव बापू कापगते कला महाविद्यालय
साकोली, जि.भंडारा

मो.नं.९४०५१२५६०३

Email-id- chakradharbagade59796@gmail. com

सारांशः

भारताचे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) २०२० हे देशाच्या शैक्षणिक परीदृश्यामधील एक महत्त्वपूर्ण क्षण आहे, ज्याचे उद्दिष्ट शिक्षण पद्धती आणि परिणामांमध्ये क्रांती घडवून आणण्याचे आहे. त्याच वेळी, पर्यावरणीय स्थिरता ही जागतिक अत्यावश्यकता म्हणून उदयास आली आहे, ज्यामुळे जगभरातील शिक्षण प्रणालींमध्ये शाश्वतता तत्त्वे समाकलित करण्यासाठी एकत्रित प्रयत्नांची आवश्यकता आहे. हा शोधपत्र पर्यावरणीय शाश्वतता उद्दिष्टांसोबत राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या छेदनबिंदूचा शोध घेतो, पर्यावरण शिक्षण आणि जागरूकता संबंधित धोरणाच्या तरतुदींचे विश्लेषण करतो. साहित्य आणि धोरणात्मक दस्तऐवजांच्या सर्वसमावेशक पुनरावलोकनाद्वारे, हा शोधनिबंध राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या भारतातील तरुणांमध्ये पर्यावरणीय चेतना वाढवण्यावर होणाऱ्या संभाव्य परिणामांचे परीक्षण करतो. शिक्षण प्रणालीमध्ये शाश्वतता समाकलित करण्याच्या संधी आणि आव्हाने ओळखून, हा शोधपत्र राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० अधिक पर्यावरणीय जागरूक आणि व्यस्त नागरिकांमध्ये कसा योगदान देऊ शकतो याविषयी अंतर्दृष्टी प्रदान करतो, शेवटी भारताच्या शाश्वतता अजेंडाला पुढे नेतो.

मुख्य शब्दः राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०, भारत, पर्यावरणीय शाश्वतता, शिक्षण, जागरूकता, शाश्वत विकास

परिचयः

भारताचे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) २०२० देशाच्या शैक्षणिक परीदृश्यामध्ये एका नवीन युगाची सुरुवात करते, ज्याचे उद्दिष्ट देशभरातील लाखो विद्यार्थ्यांसाठी शिकण्याचा अनुभव आणि परिणाम बदलण्याचे आहे. हे धोरण बदल एका निर्णायक वळणावर आले आहे जेव्हा जग पर्यावरणातील बदलापासून ते जैवविविधतेच्या नुकसानापर्यंतच्या पर्यावरणीय आव्हानांना तोंड देत आहे. शिक्षण आणि पर्यावरणीय शाश्वतता यांचा परस्परसंबंध ओळखून, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० भारताच्या

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

शिक्षण प्रणालीमध्ये शाश्वतता तत्त्वे एकत्रित करण्याची अभूतपूर्व संधी सादर करते.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०चा पर्यावरणीय शाश्वततेसोबत छेदनबिंदू केवळ योगायोग नाही तर पर्यावरणाप्रती व्यक्तींच्या वृत्ती, वर्तन आणि कृतींना आकार देण्यामध्ये शिक्षणाच्या भूमिकेची मूलभूत ओळख प्रतिबिंबित करते. भारत आपली शाश्वत विकास उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आणि पर्यावरणविषयक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी प्रयत्नशील असताना, शिक्षण क्षेत्र आपल्या नागरिकांमध्ये, विशेषतः तरुणांमध्ये पर्यावरणीय जाणीव, ज्ञान आणि कृती वाढवण्यासाठी एक महत्त्वपूर्ण भाग म्हणून उदयास आले आहे.

या शोधनिबंधाचे उद्दिष्ट राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० आणि पर्यावरणीय शाश्वतता यांच्यातील संबंधांचा शोध घेणे, धोरणातील तरतुदी, उद्दिष्टे आणि पर्यावरणीय जागरूकता आणि शिक्षण व्यवस्थेतील कारभारीपणाला चालना देण्यासाठीचे परिणाम तपासणे आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये पर्यावरणीय शिक्षण, जागरूकता आणि टिकाऊपणाशी संबंधित विशिष्ट उपाययोजनांचे विश्लेषण करून, हा शोधपत्र भारतीय शाळा आणि उच्च शिक्षण संस्थांच्या अध्ययनक्रम, अध्यापनशास्त्र आणि संस्थात्मक चौकटीमध्ये शाश्वतता तत्त्वे समाकलित करण्याच्या संधी आणि आव्हाने शोधण्याचा प्रयत्न करतो.

शिवाय, हा शोधपत्र आंतरराष्ट्रीय सर्वोत्तम पद्धती आणि घटना अध्ययनाचा शोध घेण्याचा प्रयत्न करतो जे शैक्षणिक प्रणालींमध्ये पर्यावरणीय स्थिरता एकत्रित करण्याचे यशस्वी मॉडेल स्पष्ट करतात, भारताच्या संदर्भासाठी मौल्यवान अंतर्दृष्टी आणि धडे प्रदान करतात. साहित्य, धोरणात्मक दस्तऐवज आणि अनुभवजन्य पुरावे यांच्या सर्वसमावेशक पुनरावलोकनाद्वारे, या संशोधनाचे उद्दिष्ट राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० पर्यावरणास जबाबदार नागरिकांचे पालनपोषण आणि भारतातील शाश्वततेची संस्कृती कशी उत्प्रेरित करू शकते याची सूक्ष्म समज प्रदान करणे आहे.

सरतेशेवटी, हा शोधनिबंध पर्यावरणीय शाश्वतता वाढवण्यासाठी शिक्षणाच्या भूमिकेवर चालू असलेल्या प्रवचनात योगदान देण्याचा प्रयत्न करतो, भारतासाठी अधिक टिकाऊ आणि लवचिक भविष्य निर्माण करण्यासाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या परिवर्तनीय क्षमतेचा उपयोग करण्यासाठी धोरणकर्ते, शिक्षक आणि भागधारकांसाठी शिफारसी देऊ करतो.

संशोधनाचे उद्दिष्ट:

- १) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०च्या पर्यावरणीय शिक्षण, जागरूकता आणि टिकाऊपणाशी संबंधित तरतुदींचे परीक्षण करणे.
- २) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० चा विद्यार्थी आणि शिक्षकांमध्ये पर्यावरणासंबंधी चेतना वाढवण्यावर होणाऱ्या संभाव्य प्रभावाचे मूल्यांकन करणे.
- ३) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे शिक्षण प्रणालीमध्ये पर्यावरणीय शाश्वतता समाकलित करण्याच्या संधी आणि आव्हाने शोधणे.

- ४) भारत आणि इतर देशांमधील सर्वोत्तम पद्धती आणि घटना अध्ययनाचा शोध घेणे जे शिक्षणामध्ये पर्यावरणीय टिकाऊपणाचे यशस्वी एकीकरण प्रदर्शित करतात.
- ५) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये पर्यावरणीय टिकाऊपणाचे एकत्रीकरण वाढविण्यासाठी आणि भारताच्या शिक्षण प्रणालीमध्ये टिकाऊपणाच्या संस्कृतीला प्रोत्साहन देण्यासाठी धोरणकर्ते, शिक्षक आणि भागधारकांसाठी शिफारसी प्रदान करणे.

साहित्य समीक्षा:

- १) गुप्ता, आर., आणि शर्मा, एस. (२०२१). “भारताच्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणामध्ये पर्यावरणीय शिक्षणाचे एकत्रीकरण: संधी आणि आव्हाने.” हा अध्ययन पर्यावरण शिक्षणाशी संबंधित भारताच्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या तरतुदींचा शोध घेतो आणि विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण जागरूकता वाढवण्यावर त्यांच्या संभाव्य प्रभावाचे मूल्यांकन करतो. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये वर्णन केलेल्या अध्ययनक्रम आणि शैक्षणिक पद्धतींमध्ये पर्यावरणीय स्थिरता समाकलित करण्याच्या संधी आणि आव्हानांचे लेखक विश्लेषण करतात.
- २) सिंग, ए., आणि मिश्रा, पी. (२०२०). “भारतीय शिक्षण प्रणालीतील पर्यावरणीय स्थिरता: धोरणात्मक उपक्रम आणि आव्हाने यांचा आढावा.” हा शोधपत्र भारताच्या शिक्षण व्यवस्थेतील पर्यावरणीय शाश्वततेला चालना देण्याच्या उद्देशाने भूतकाळातील आणि सध्याच्या धोरणात्मक उपक्रमांचा व्यापक आढावा प्रदान करतो. या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या परिणामांसह पर्यावरणीय शिक्षण धोरणांच्या प्रभावी अंमलबजावणीमध्ये अडथळा आणणाऱ्या अंतर आणि आव्हानांचे लेखक गंभीरपणे परीक्षण करतात.
- ३) जैन, एस. आणि शर्मा, आर. (२०२२). “पर्यावरण टिकावूपणाच्या प्रगतीमध्ये उच्च शिक्षणाची भूमिका: भारताच्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मधील अंतर्दृष्टी.” हा शोधनिबंध राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० मध्ये नमूद केलेल्या पर्यावरणीय स्थिरता उद्दिष्टांना पुढे नेण्यात उच्च शिक्षण संस्थांच्या भूमिकेची तपासणी करतो. लेखक पर्यावरणीय अध्ययन, संशोधन आणि उच्च शिक्षण संस्थांमधील सामुदायिक सहभागाशी संबंधित तरतुदींचे विश्लेषण करतात, शैक्षणिक कार्यक्रमांमध्ये शाश्वतता तत्त्वे एकत्रित करण्याच्या संधींवर प्रकाश टाकतात.
- ४) पाटील, एम. आणि देशमुख, ए. (२०२०). “पर्यावरण टिकावासाठी समुदाय प्रतिबद्धता: आंतरराष्ट्रीय मॉडेलसचे धडे.” हे साहित्य पुनरावलोकन शैक्षणिक उपक्रमांद्वारे पर्यावरणीय शाश्वततेसाठी समुदाय प्रतिबद्धता वाढवण्याच्या आंतरराष्ट्रीय सर्वोत्तम पद्धतींचा शोध घेते. पर्यावरण संवर्धनाच्या प्रयत्नांमध्ये स्थानिक समुदायांना सहभागी करून घेण्यासाठी आणि राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० च्या चौकटीत भारतीय संदर्भासाठी त्यांच्या प्रासंगिकतेवर चर्चा करण्यासाठी लेखक विविध देशांमध्ये कार्यरत मुख्य धोरणे आणि दृष्टिकोन ओळखतात.

- Policy 2020. Journal of Teacher Education for Sustainability, 23(1), 88-102.
- Patel, H., & Desai, P. (2022). Challenges in Implementing Environmental Sustainability Initiatives in Higher Education: Lessons from India's National Education Policy 2020. Higher Education Policy, 35(2), 193-208.
 - Sharma, A., & Gupta, V. (2020). Environmental Sustainability as a Cross-Cutting Theme in India's National Education Policy 2020: A Policy Analysis. Environmental Education Research, 26(3), 321-336.
 - Tiwari, R., & Singh, M. (2021). The Role of Environmental Education in Promoting Sustainable Development: Perspectives from India's National Education Policy 2020. Sustainability Science, 16(4), 1133-1148.
 - Yadav, S., & Singh, R. (2022). Integrating Indigenous Knowledge in Environmental Education: Implications for India's National Education Policy 2020. International Journal of Environmental & Science Education, 17(3), 187-202.
 - K., M. S. (2021, January 2). National Education Policy 1986 Vs National Education Policy 2020 – A Comparative Study. International Research Journal on Advanced Science Hub, 2(Special Issue ICAMET 10S), 127–131. <https://doi.org/10.47392/irjash.2020.210>
 - Tiwari, A. (2022, February 15). NATIONAL EDUCATION POLICY 2020: EMPOWERING TEACHER EDUCATION. PARIPEX INDIAN JOURNAL OF RESEARCH, 78–80. <https://doi.org/10.36106/paripex/7008072>
 - Nand, R. (2020). National Education Policy-2020 and Marginals: A Primer. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3947658>
 - GP, S. (2021). Notes on National Education Policy 2020. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4243042>

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

2023-24 - chapter

Feb 2024

GANDHI-VINOBA

(PAST, PRESENT & FUTURE)

Co-ordinator, IQAC
S.B.K. Arts College
Sakoli, Distt. Bhandara

EDITOR

DR. MAYA S. WATANE

OFFICIATING PRINCIPAL
S.B.K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

GANDHI - VINOBA

(Past, Present & Future)

Editor
Dr. Maya S. Watane

Aadhar Publications, Amaravati

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

■ GANDHI - VINOBA

(Past, Present & Future)

Dr. Maya S. Watane

■ *First published*, – 27th February – 2024.

. © Editor & Publisher

■ Published by

Prof. Virag Gawande for

Aadhar Publications,

Behind Govt. VISH,

New Hanuman Nagar,

Amravati – 444 604.

■ Printed by

Aadhar Publications,

■ Notice

The editor, publisher, owner, printer will not be responsible for the articles published in this issue. The articles published in this issue are the personal views of the authors.

■ Price : 400/-

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

■ ISBN- 978-93-95494-53-3

[Signature]
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

14	Gandhian perspective on importance of cleanliness and how Mahatma Gandhi become a frontrunner for sanitation and cleanliness in India Ms. Sapandeep Verma	96
15	Beyond Fiction: Tracing Gandhian Principles in Raja Rao's Kanthapura Dr Ritu Sharma	103
16	Thoughts of Gandhi and Vinoba: A Comparative Study Dr. Anupama Kumari	115
17	आचार्य विनोबा भावे जी का 'सर्वोदय दर्शन' आज के दौर में भी प्रासंगिक लोकेश कुमार जोशी	123
18	महात्मा गांधी के सत्याग्रह विचार प्रा. सचिन जयस्वाल	133
19	वर्तमान परिपेक्ष्य में महात्मा गांधी के सत्य और अहिंसावादी विचारों की प्रासंगिकता प्रा. डॉ. राजेंद्रप्रसाद पटले	138
20	सर्वोदय दर्शन : महात्मा गांधी और विनोबा भावे डॉ संतोष यादव	145
21	महात्मा गांधी के शैक्षिक विचारों का शिक्षा पर प्रभाव डॉ. चक्रधर ग. बागडे	152
22	महात्मा गांधीजींच्या आर्थिक विचारांची सद्यस्थितीतील समर्पकता प्रा.डॉ. साधना वाल्मिक पाटील	158
23	Mahatma Gandhi's Vision and the Evolution of Panchayat Raj under the Indian Constitution Dr. Samir Nimba Chavan	165

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

महात्मा गांधीजींच्या आर्थिक विचारांची सद्यस्थितीतील समर्पकता

प्रा.डॉ. साधना वाल्मिक पाटील

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,

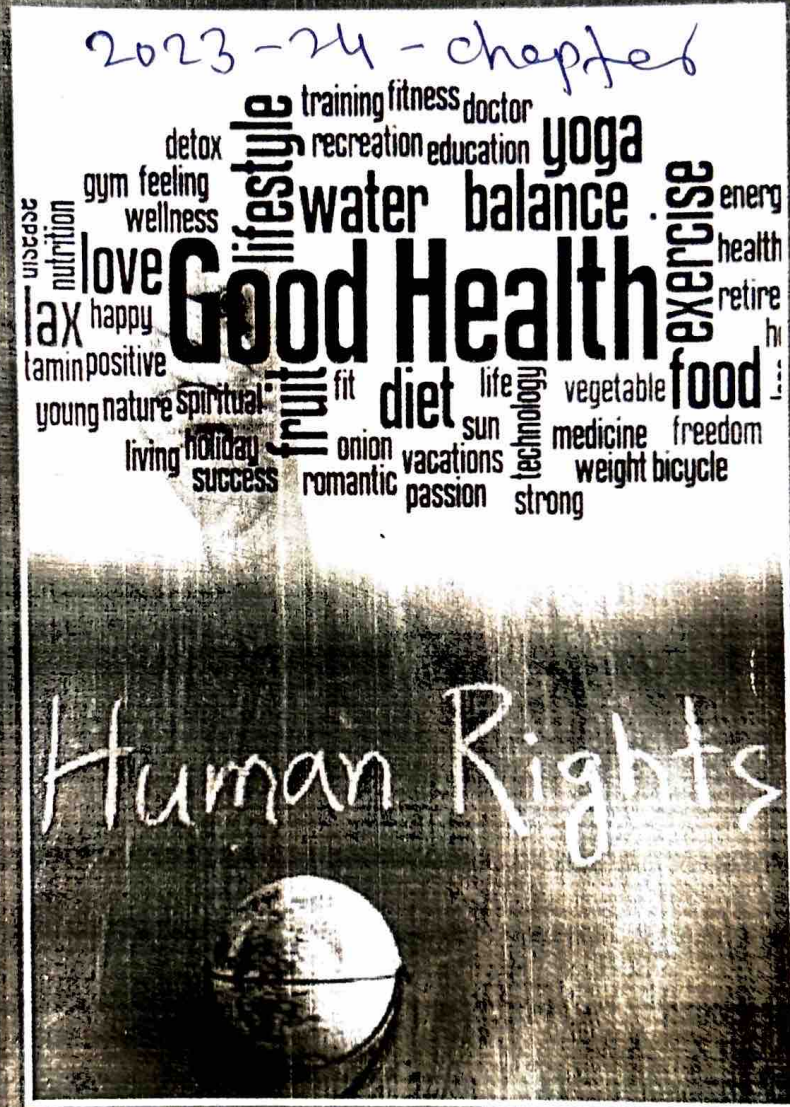
के.एस.के.डब्ल्यू.कलाविज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, सिडको, नाशिक.

महात्मा गांधीजींचे अर्थशास्त्र हे नैतिक आणि सामाजिक असून त्याच्यातून भारतीयांना मोठा संदेश मिळतो. गांधीजींनी आपले आर्थिक विचार अर्थशास्त्राच्या परिभाषित सांगितले नसले तरी जीवन व्यवहाराशी संबंधित असे विचार त्यांनी मांडले आहेत की ज्यातून आर्थिक प्रश्नांची उत्तरे नक्कीच मिळतात. धर्मनीती, राजकारण, समाजकारण, अर्थकारण शिक्षण, आरोग्य, कायदा, शेती असे कोणतेही क्षेत्र असो वैयक्तिक आत्मशांती पासून विश्वशांती पर्यंत गावापासून विश्वापर्यंत असे सर्वस्पर्शी विचार महात्मा गांधींनी केलेला दिसून येतो.

आजच्या जागतिकीकरण आणि तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीने चिन्हांकित केलेल्या विज्ञान युगात गांधीजींच्या आर्थिक सामाजिक विचार मूल्यांना समजणे गरजेचे आहे. सामाजिक परिवर्तन घडवून आणणारे अर्थशास्त्र महात्मा गांधींनी आपल्या विचारात मांडले आहे जे करणार आहे ते मानवासाठी, मानवाला सुख-समृद्धी प्राप्त करून देणे, त्याच्यात नैतिकता निर्माण करणे, व्यक्ती केंद्रित विकास की ज्या विकासाचे स्थान व्यक्ति असावा कारण भविष्याचा विचार करता परिवर्तन हे व्यक्ती पासूनच होते महात्मा गांधींनी आपल्या जीवनातून हे आपल्यासमोर ठेवले आहे . यासाठी स्वदेशीचा स्वीकार करणे ,अपरिग्रह, आर्थिक व सामाजिक समानता, ग्रामोद्योग व कुटीर उद्योगांवर भर ,विकेंद्रीत अर्थव्यवस्था, सर्वोदय म्हणजे सर्वांचा उदय ,स्वराज्य, आत्मनिर्भरता, स्वदेशीचा स्वीकार, आर्थिक विकास या मुख्य विचारांच्या आधारे त्यांचे आर्थिक विचार अभ्यासता येतात . त्यांच्या मते आर्थिक प्रणालीला अशा प्रकारे सुनिश्चित केले पाहिजे की या प्रणालीतील प्रत्येक सहभागी व्यक्तीला काम करण्याची आणि आपले दैनिक साधन प्राप्त करण्याची समान संधी मिळाली पाहिजे साध्या राहण्याचा पुरस्कार करत त्यांनी विलासित जीवनाला प्रोत्साहन दिले

अन्न आणि आरोग्य

(मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)

संपादक

डॉ. निता बी. बोचे

अन्न आणि आरोग्य

(मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)

संपादक

प्रा. डॉ. निता भानुदास बोचे

आधार पब्लिकेशन, अमरावती.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

अन्न आणि आरोग्य (मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)

■ प्रा. डॉ. निता भानुदास बोचे

■ प्रथम आवृत्ती — 7, April 2024.

© प्रकाशक व संपादक

■ प्रकाशक

आधार पब्लिकेशन, अमरावती.

हनुमान मंदिराजवळ, पाठ्यपुस्तक मंडळा समोर,

वि.म.वि.कॉलेज मागे, अमरावती

मो. ९५९५५६०२७८

email- aadharpublication@gmail.com

■ मुखपृष्ठ संकल्पना

विलास पवार

सरिता ग्राफिक्स, अमरावती

■ अक्षरजुळवणी

सरिता ग्राफिक्स,

कठोरा रोड, अमरावती

■ Price : 400/-

ISBN - 978-93-95494-89-2

सुचना:- सदर अंकामध्ये प्रकाशित झालेल्या लेखास, संपादक, प्रकाशक, मालक, मुद्रक जबाबदार राहणार नाही. या अंकामध्ये प्रकाशित झालेले लेख लेखकांचे व्यक्तिगत मत आहे.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

INDEX

S.No	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	भारतातील अन्न सुरक्षा कायदा	डॉ. गजानन शिवहरी जाणे	1
2	बालकांचे पोषण आरोग्य आणि मानवी हक्क राधा भा. मुरुमकार, डॉ. रतन व्ही. राठोड		6
3	मानवी आरोग्यास हितकार तृणधान्याचा वापर प्रा.कु. छाया पां. ढाकुलकार		13
4	मानसिक आरोग्याची संकल्पना Dr. Bhavana P Deshmukh		22
5	अन्न आरोग्य आणि मानवी अधिकार डॉ. रिता पी. खोब्रागडे		27
6	मानवी आरोग्याच्यादृष्टिने आहारात पौष्टिक तृणधान्याचे महत्व डॉ. माधुरी ना. कोकोडे		38
7	मानवी हक्क आणि अन्न सुरक्षा कायदा डॉ. चक्रधर ग. बागडे		44
8	आरोग्यासाठी समतोल आहाराचे महत्व प्रा.सौ. सुषमा सुरेश जाजु		52
9	बाजरी- समृद्ध मिलेट Miss. Vibhawari K, Nakhate		59
10	महिला स्वास्थ्य और सरकार की योजनाएँ प्रा.डॉ. भारती कृष्णराव देशमुख		64
11	आहारातून आरोग्य प्रा.अश्विनी सु. हूड, डॉ. सारीका एन. दांडगे (बोदडे)		71
12	अमरावती शहरामधील सयुक्त कुटुंबातील वृद्धांच्या आहाराविषय व आरोग्याविषयक समस्या कु.रश्मी म. खेडकर, प्रा. डॉ. सीमा बा. अढाऊ		82

अन्न आणि आरोग्य (मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)

मानवी हक्क आणि अन्न सुरक्षा कायदा

डॉ. चक्रधर ग. बागडे

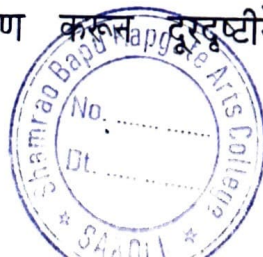
सहयोगी प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग

शशामराव बापू कापगते कला महाविद्यालय, साकोली

सारांश:-

मानवी हक्कांची संकल्पना नैसर्गिक विधी ह्या संकल्पनेतून जन्मास आली. जन्मानेच माणूस काही हक्क घेऊन येतो. या गृहीतकावर ह्या हक्कांची मांडणी करण्यात येते. १० डिसेंबर १९४८ रोजी संयुक्त राष्ट्र संघाने मानवी हक्काचा जाहीरनामा मंजूर केला आणि विश्वातील बहुतेक सर्व राष्ट्रांनी मानवी हक्काचा जाहीरनामा स्विकारला. भारतात १९९३ साली मानवी हक्कांच्या संरक्षणासाठी आणि अंमलबजावणीसाठी मानवी हक्क कायदा अंमलात आणला गेला व १९९४ ला राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोग स्थापन करण्यात आला. मानवाच्या अन्न, वस्त्र, निवारा या मूलभूत गरजा असूनही २००८ च्या संयुक्त राष्ट्रांच्या जागतिक परिषदेत जगातील सर्वात जास्त लोक भारतात अर्धपोटी राहतात असे वास्तव समोर आले आणि ज्यांना अन्न मिळते ते देखील पुरेसे नसून जवळपास ३४ टक्के लोकसंख्या दारिद्र्य रेषेखाली असल्याने पुरेसा व सकस आहार घेऊ शकत नाही द इकॉनॉमिस्ट इंटेलिजन्स युनिट ली या संस्थेने काढलेल्या जागतिक अन्न सुरक्षा निर्देशाकांच्या यादीत भारत ४४.४ गुणांसह ७० व्या स्थानी आहे. याचाच अर्थ भारतात अन्न सुरक्षिततेची समस्या आहे. म्हणून देशातील जनतेला भुकमुक्त करण्यासाठी १२ सप्टेंबर २०१३ चे अन्न सुरक्षा विधेयक हे केन्द्र सरकारने उचलेले एक ऐतिहासिक पाऊल आहे व अन्न सुरक्षेला वैधानिक हक्क प्राप्त करून देणारा भारत हा पहिला देश आहे.

अन्न सुरक्षा म्हणजे सक्रिय व स्वस्थ आयुष्यासाठी सर्वांना पुरेसे अन्न धान्य उपलब्ध करून देणे होय असे जागतिक विकास अहवालात नमूद केले आहे. अन्न सुरक्षा योजनेसाठी अन्नधान्याची उपलब्धता, त्याचे वाजवी दरात सुयोग्य वितरण आणि त्या अन्नधान्यातून पोषक द्रव्ये मिळावीत या पैलूंवर भर देण्यात आला व अशाप्रकारची अन्नसुरक्षा ही चार टप्प्यांमधून पूर्ण होईल. यासाठी अन्न सुरक्षा विधेयकात अनेक तरतुदी ठरविल्या आहेत. या तरतुदींची पूर्तता करतांना देशांतर्गत त्याचबरोबर आंतराष्ट्रीय पातळीवर सुध्दा सरकारला अनेक आव्हाने पेलवावी लागतील तसेच अनेक तडजोडी स्विकाराव्या लागतील अशा परिस्थितीत अन्न सुरक्षा कायद्याला अधिकाधिक मजबूत करण्यासाठी 'अन्न वस्त्र निवारा पाणी स्वच्छता' या संपूर्ण समीकरणात परस्पर पुरकता व अविभाज्यता निर्माण करून दुरुदृष्टीने अंमलबजावणी करण्यासाठी सकारात्मक

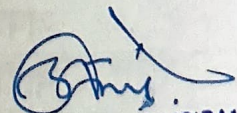
अन्न आणि आरोग्य (मानवी हक्क परिप्रेक्ष्य)
करण्यासाठी 'अन्न, वस्त्र, निवारा, पाणी, स्वच्छता' या संपूर्ण समीकरणात परस्पर
पूरकता व अविभाज्यता निर्माण करून दुरदृष्टीने धोरणांची प्रभावीपणे
अंमलबजावणी करण्यासाठी सकारात्मक प्रयत्नांची गरज आहे.

संदर्भ ग्रंथ सूची -

१. पाटील व्ही. : (२०१४), मानवी हक्क, के सागर पब्लिकेशन, पुणे.
२. गौतम रमेश प्रसाद, सिंह पृथ्वी पाल : (२००१), भारत का मानवाधिकार
(उल्लंघन, संरक्षण, क्रियान्वयन एवं
उपचार), विश्वविद्यालय प्रकाशन सागर (म. प्र.)
३. चतुर्वेदी सतिश : (२००७) मानवाधिकार और संयुक्त राष्ट्र संघ, पोईन्टर
पब्लिकेशर्स, जयपुर.
४. भालेराव सुरेश, लोणारकर प्रविण: (२०१३), मानवी हक्क सद्यास्थिती आणि
आकाने, प्रशांत पब्लिकेशन, जळगाव.
६. सार्वजनिक धोरण आणि सुशासन (२०१४)- राज्य परिषद विशेषांक, प्रकाशन महिला
महाविद्यालय.
७. मानवी हक्क संरक्षण अधिनियम, १९९३, संचालक, मुद्रण व लेखनसामग्री, महाराष्ट्र शासन,
यांनी भारतात सरकारच्या वतीने मुद्रित व प्रकाशित.
८. *Right to food security Act, Challenges & opportunities,*
National seminar volume, March 2015
९. *Human Rights concept & standards, Edited by Jan symonides,*
UNESCO Publishing, Rawat publication Jaipur- 2002
१०. *Ministry of food, Govt. of India www.dfpd.nic*
११. <https://en.wikipedia.org/wiki/foodsecurity>
१२. www.foodsecurity.in
१३. www.nationalfoodsecurity
१४. <https://aiirjournal.com>

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

महासत्तेच्या दिशेने वाट्यालीत भगवान गौतम बुद्धांच्या विचारांची प्रासंगिका

2023-24
chapter

॥ संपादक ॥

डॉ. भालचंद्र वै. धर्मापूरीकर

SIDDHI PUBLISHING HOUSE

Nanded.(MAH) 431601

Siddhi Prakashan
Nanded

महासत्तेच्या दिशेने वाटचालीत भगवान गौतम बुद्धांच्या
विचारांची प्रासंगिकता

(Mahasattechya Digene Watchalit
Bagwan Gautam Buddhanchya Vicharanchi Prasangitkta)

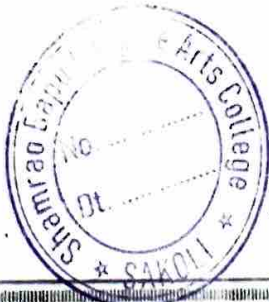
Certificate

This is to certify that Prof./Dr./Mr./Ms/ Chakradhar G. Bagade
Of Shamrao Bapu Kargate Arts College Sakoli

Chapter in book publication on 23th May-2024. (Mahasattechya Dishene Watchalit Bagwan
Gautam Buddhanchya Vicharanchi Prasangitkta)

He / She has published the paper titled on डॉ. अम्बेडकर की दृष्टी में ऐसांगिकता

Siddhi Publication House (Chapter in Book) ISBN No. 978-81-962287-4-3 एक अवलोकन

Coordinator, IQAC
S. B. K. Arts College
Distt. Bhandara

Darmapurikar
- Chief Editor -
Dr. Darmapurikar Bhalchandra V.

Shree
OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

महासत्तेच्या दिशेने वाटचालीत भगवान गौतम बुद्धांच्या विचारांची प्रासंगिकता

(Mahasattechya Digene Watchalit Bagwan
Gautam Buddhanchya Vicharanchi Prasangitkta)

संपादक

डॉ. भालचंद्र वैजनाथराव धर्मापुरिकर

सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग,
नेताजी सुभाषचंद्र बोस कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
नांदेड. (महाराष्ट्रराज्य)

SIDDHI PUBLISHING HOUSE
Nanded.(MAH) 431601

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

ISBN No.: 978-81-962287-4-3

Editor

Dr. Bhalchandr Vaijanathrao Dharmapurikar

Dept. of Political Science, Assistant Professor,
Netaji Subhashchandra Bose Arts, Commerce and Science College,
Nanded. 431 601(Maharashtra)
Mob. No.- 9881521930

●

Published By

SIDDHI PUBLISHING HOUSE, SHRINAGAR, NANDED -

431605 (Maharashtra)

Mob. No. 9623979067

Email :shrishprakashan2009@gmail.com

●

Printers

Anupam Printers,
Shrinagar, Nanded.
431605.

●

First Edition : 23 May 2024

© Author All rights reserved.

●

Type Setting & Cover Designing

Mss. Pallavi L. Shete
Tejas R. Rampurkar

●

Price :Rs. 500/-

Note: The ideas/views expressed in this book belongs to the writers exclusively. The Editor, Publisher & Printer have nothing to do it with them. At the same time it is made clear that if writers violate copyright act. they will be responsible for their own action. Hence it is clerfied from Editors, Publisher and Printers side.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

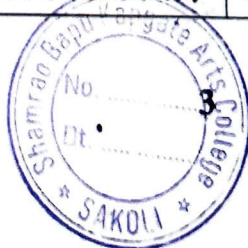

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

अनुक्रमनिका

अ. क्र.	प्रकरणाचे नाव Chapter Name	लेखक Aauther	पृष्ठ क्र.
01.	Co-relation Between Buddhism and Indian Democracy	Dr. Suryakant Laxmanrao Shelke	01
02.	Dr. Babasaheb Ambedkar and Buddhism	Prasad Rajaram Jadhav	14
03.	Buddha's Philosophy and Scientific Approach	Dr. Alpana Sharma Mr. Rohit Popat Patole	19
04.	Thoughts of Lord Gautama Buddha Giving a New Direction to the Social Economy	Ghodake Vaishali Mahendra	22
05.	आधुनिक युग मे मानसिक और शारीरिक स्वास्थ्य के लिए भगवान बुद्ध द्वारा बताई गई जीवन शैली :	Dr. Nilesh Nandram Wagh	30
06.	डॉ. अम्बेडकर की दृष्टि में अष्टांगिक मार्ग : एक अवलोकन	डॉ. चक्रवर्त ग. बागडे	34
07.	गौतम बुद्धांचे तत्वज्ञान व शिकवण	डॉ. श्रेया संजीव दाणी	44
08.	भगवान गौतम बुद्धांच्या विचारांचा संत तुकारामांवर प्रभाव.....	प्रा. डॉ. माधव कौतिक कदम	50
09.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व बौद्ध धर्म	नादरगे चंद्रदीप बालाजी	58
10.	तथागत भगवान गौतम बुद्धाचे स्त्री विषयक विचार	प्रा. डॉ. राणी जगन्नाथराव जाधव	67

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

डॉ. अम्बेडकर की दृष्टि में अष्टांगिक मार्ग :— एक अवलोकन

डॉ. चक्रधर ग. बागडे

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,

शामराव बापू कापगते कला महाविद्यालय, साकोली. जि. भंडारा.

सारांश :

डॉ. अम्बेडकर ने गौतम बुद्ध की दुःख मुक्त और सुखी होने की शिक्षाओं को अपने जीवन में अपनाया और दूसरों को उस पर चलने की प्रेरणा दी। उन्होंने १४ अक्टूबर १९५६ को नागपूर में धम्म दीक्षा में २२ प्रतिज्ञाएँ अपने अनुयायियों को दी थी। उन २२ प्रतिज्ञाओं में ग्यारहवीं प्रतिज्ञा में अष्टांगिक मार्ग का पालन करने की प्रतिज्ञा दी है। इससे स्पष्ट होता है कि उनके इस मार्ग को वे सुख और प्रगति का मार्ग मानते थे। उन्होंने अपने अनुयायियों को इसे जीवन में उतारने के लिए प्रेरित किया।

प्रस्तावना:—

डॉ. अम्बेडकर द्वारा रचित पुस्तक 'बुद्ध और उनका धम्म' में डॉ. अम्बेडकर ने अपने अनुसार महात्मा बुद्ध के विचारों की व्याख्या की है। यह तथागत बुद्ध के जीवन और बौद्ध धर्म के सिद्धान्तों पर प्रकाश डालता है। यह डॉ. अम्बेडकर द्वारा रचित अंतिम ग्रंथ है। यह ग्रंथ नवयानी बौद्ध अनुयायियों का धर्मग्रंथ है और उनके द्वारा एक पवित्र ग्रंथ के रूप में उपयोग किया जाता है। आधुनिक विश्व के लिए अष्टांगिक मार्ग की शिक्षा बहुत ही प्रासंगिक और उपयोगी है। क्योंकि आज भी लोग मिथ्या धारणा, कर्मकाण्ड, अशिक्षा, अज्ञानता, गरिबी, मादक पदार्थ का सेवन, बुराई पर आधारित जीवन, और एकाग्रता का अभाव इत्यादी से ग्रस्त हैं। इस पर अष्टांगिक मार्ग औषध और कल्याणकारी उपाय है।

अर्थात् स्मृति प्रस्थान में कुशल बौद्ध यंग भावना में रत,
विपश्यक (विशेष रीति से देखने वाला),

धम्मद वह धम्म नगर में रहता है।

सम्बोद्धोपि विदन्ति धम्मं निब्बानपत्तिया।

ये सतिं पच्चलट्ठसु सम्मा ते सुसमाहिता॥

थेरगाथा में कहा गया है, “जो विचार को जानकर स्मृतिमान रहता है, वह विचार में आसक्त नहीं होता है। वह अनासक्त चित्त होकर अनुभव प्राप्त करता है, उसमें रूकते नहीं।”

अत्तदीपा ततो होथ, सतिपट्टानगोचरा

भावेत्वा सत्तबोज्झङ्गणे, दुक्खस्सन्त करिस्सथ॥

अर्थात् स्मृति प्रस्थान के गोचर भूमि में रमण करते हुए अपना द्वीप स्वयं बनाओ। तुम सात बोध्यांग की भावना कर दुःख का अन्त करो। सम्यक् सति में आदमी का मन सदैव जागरूक हो जाता है। जागरूक मन से ही कुशल ही कुशल होता है। मनुष्य की होने वाली क्रिया जागरूक रूप में और सक्रियता के तौर पर ही होती है।

अष्टांगिक मार्ग का अन्तिम और आठवाँ अंग सम्यक समाधि है। यह बहुत ही महत्वपूर्ण अंग है। यह भी समाधी का अन्तिम अंग है। इसका मतलब होता है चित्त की एकाग्रता, ध्यान को प्राप्त किया जा सकता है। पाँच संयोजन या बंधन स्थगित रहते हैं। ध्यान की अवस्था अस्थायी है। इसलिए संयोजन और बंधन भी अस्थायी ही स्थगित रहते हैं। चित्त में ही स्थायी परिवर्तन चाहिए। ये स्थायी परिवर्तन सम्यक् समाधि से ही सम्भव होता है। यह एक भावात्मक वस्तु है। यह मन को कुशल कर्मों की एकाग्रता के साथ चिन्तन करने का आदत डालती है। मन में उत्पन्न अकुशल कर्मों की प्रवृत्ति को ही समाप्त कर देती है। यह मन को सदैव कुशल ही कुशल करने की और सोचने की आदत डाल देती है। जिससे मनुष्य का कल्याण ही कल्याण होता है। यह सुख, शान्ति और पूर्ण एकाग्रता के लिए बहुत ही सहायक होती है।

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

**Dr. Ganesh
Pathode**

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher.

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
01	Ganesh M. Pathode	A Portrayal of Indian Nationalism and Spiritualism		Edited book entitled 'Patriotism in		-	April-2022	978-93-91305-95-6	Shamrao Bapu Kargate Arts College Sakoli	Pro. Viraj Gawande (Adhar Publications)
		In Raja Rao's Kanchipuram		World's Literature in English.						
		(chapter)								
02	Ganesh M. Pathode	Edited book entitled-		A study of			March 2024	978-81-968850-7-6	Shamrao Bapu Kargate Arts College Sakoli	Samdesh Daddarao Pahulkar Published by- Eagle Leap Printers and Publisher Pvt. Ltd.
		''New Perspectives in English Literature		Indianness and Imagery in the poetry of Jayant Mahapatra						
		(chapter)								

Chinchwad, Pune - 411033

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

2022-23 - Chapter

Patriotism in World's Literature in English

Editors

Dr. Rupesh P. Rede

Dr. Rajesh G. Maske

Dr. Manohar A. Wasnik

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Patriotism in World's Literature in English

Editors

Dr Rupesh Prakash Rede

Dr. Rajesh G. Maske

Dr. Manohar A. Wasnik

Aadhar Publications, Amaravati

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Patriotism in World's Literature in English

■ Dr Rupesh Prakash Rede

Dr. Rajesh G. Maske

Dr. Manohar A. Wasnik

■ *First published*, – 8th April, 2022

© Editor&Publisher

■ Published by

Prof. Virag Gawande for

Aadhar Publications,

Behind Govt. VISH,

New Hanuman Nagar,

Amravati – 444 604.

■ Printed by

Aadhar Publications,

■ Notice

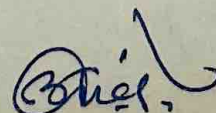
The editor, publisher, owner, printer will not be responsible for the articles published in this issue. The articles published in this issue are the personal views of the authors.

■ Price : 400/-

■ ISBN- 978-93-91305-95-6

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

On
it is
prel
Eng
Geo
dist
by :
"By
par
wo.
of
Nat
for
Th
po
oth
Se
rea
col
fro
pal
top
sul
Ar
ca

Index

S.No	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	A Theme of Patriotism in the American Literature Dr Anand T Chahande		1
2	Patriotic Sensibilities in Raja Rao's Novel Kanthapura: an Overview Dr. Rajendra Vithal Waghmare		7
3	Elements of Patriotism in Raja Rao's 'Kanthapura' Dr Rupesh Prakash Rede		11
4	Multiculturalism Dr. Sachin A. Bhojar		19
5	A Portrayal Of Indian Nationalism And Spiritualism In Raja Rao's kanthapura. Ganesh M. Pathode		26
6	The Notion of Nation: Tagore's Persistence as the Harmony of Completeness in Humanity Mr. Sunil N. Wathore		31
7	Philosophy Of Patriotism In Indian Literature Dr. Jayant Krishanarao Walke		37
8	Nationalism and Socialism Portrayed in Indian English Novels Mr. Nishigandh Satav		46
9	The Rise of Nationalism in India - A Review Prof.Amit C. Ronghe		53
10	Patriotism in Urdu Poetry with Special Reference to Allama Iqbal's poetry. Dr.G.R.Hashmi		59
11	The Patriotic Imbalance of the Media in Kiran Desai's novel Hullabaloo in the Guava Orchard Asst. Prof. Siddarth Patil		66
12	"The Unknown Citizen": State Oppressive, Individual freedom, and Loss of Identity Dhiraj Ambade		72
13	Nationalism in R. K. Narayan's 'Waiting for the Mahatma' Dr. Dinesh B. Ingle		82
14	Class Identity: A Marxist Re-reading of Vikas Swarup's Six Suspects Dr. Vaibhao Bhumes Pimpale		86

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

A Portrayal Of Indian Nationalism And Spiritualism In Raja Rao's Kanthapura.

Ganesh M. Pathode

Asst. Professor, Dept. of English. Shamrao Babu Kapgate Arts College
Sakoli. Dist. Bhandra 441802, Email ID – ganeshpathode@gmail.com
Mo No. 9764098078

Abstract

This paper is a review on the enthralling story of Kanthapura by Raja Rao. It discusses about the Indian Independence Movement and the struggles faced by the people of Kanthapura. One of the pioneer novelists in Indian English Literature, he has delineated the microscopically Indian scenario as far as political, social cultural realities are concerned. Being an active participant in political movement, Raja Rao has analyzed the socio-political situations of India, spiritual tradition and religions of the nation. Raja Rao in 'Kanthapura' portrays Moorthy as the central character of rising nationalism who voices his concern for the Freedom of India from the clutches of British. Realistically speaking he has delineated the fusion of nationalism and spiritualism of Indian as 'Kanthapura'. Raja Rao's concern for India is beautifully depicted in the paper.

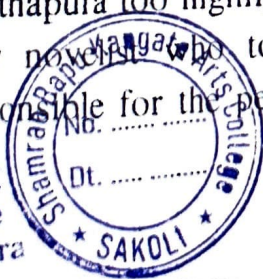
Keywords

Independence, movement, struggle spiritual, tradition, nationalism.

Introduction

Raja Rao is one of the most widely acclaimed novelists not only at the national but also at the international level. One of the pioneer novelists in Indian English literature, he has only three novels to his credit, but much influential as far as literary values are concerned his most popular novel Kanthapura deals with village of Kanthapura encompassing the socio-political, cultural and religious situations of the pre-independence period. Like other novels of the contemporary period, Kanthapura too highlights the very notion of the nation. And it was the only novel that took efforts to awaken the masses and became responsible for the people to imagine itself a nation. The novelist also

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Arts College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

tried to highlight various issues of social, cultural economical religious, educational etc of the country at the time of colonial rule. The novelist reveals his interest knowledge and understanding of Indian village life. He strongly displays deep and firmly rooted passion for India's struggle for freedom and spiritualism. His nationalistic and patriotic zeal and spiritual concerns begin with this novel 'Kanthapura'. Raja Rao has delineated the microscopically Indian scenario as for as political, Social, cultural realities are concerns. Being an active participant in political movement, Raja Rao has analyzed the socio-political situation of India, spiritual tradition, and religions of the nation and used to breathe the patriotic and spiritualistic political zeal among the masses by bringing spirituality in practical life through this novel.

Kanthapura as a novel of Indian Freedom Movement.

Raja Rao's novel 'Kanthapura' is set in the background of India's Freedom struggle. Moorthy is the central figure of the novel under the influence of Gandhi, he left his college studies and jumped into the struggle for independence. He forms village Congress Samiti. He encourages the women of the village to join the freedom movement. Like many freedom fighters, moorthy is also arrested by police. When the police comes to arrest him, he shouts 'Mahatma Gandhi ki jai' The workers of the Skeffington Coffee Estate are also join the struggle.

The novel Kanthpaura describes Gandhi's Salt Movement. He undertakes a march to the sea beach of Dandi. Then Gandhi launches the Non-Cooperation movement. Taxes are not to be paid. The villagers of Kanthapura decide that there would be a dharna of Bornn's Teddy Booth. When they reach there and begin their march, the policemen surround them all sides. They are beaten brutally and women are exploited. In the end, there is a pact between Gandhi and the Viceroy. All the prisoners are released. Thus Freedom struggle is the main theme of the novel.

Influence of Gandhian ideology in Kanthapura

Kantapura is a small traditional village with all primitive structure of an Indian society. 'Kanthapura' is a truly a novel that reflects Gandhian ideology and its deep impact on the people of the village Kanthapura. It is of sleeping village situated of the slopes of the Malabar

come to establish the righteousness and so the satyagraha became a religious ritual.

Kanthapura as saga of Nationalism and Spirituality.

Nationalism and resistance becomes the very significance theme of 'Kanthapura' which displays the British rule of all the world in the country and its outcome in 1947. The novel Kanthapura plays the contemporary national movement and involvement of the villagers, their resistance against British rule and eventually from the village Kanthapura.

Kanthapura known as an epic of freedom struggle is elaborately mirrors the Indian nationalism and spirituality. Raja Rao delineated the Social and political scenario of India during the period from 1919 to 1930 when Gandhian movement was at the highest peak and has created charismatic influence of Gandhian political ideology over the country. India was marching towards independence with full of nationalistic movements and national pride. Kanthapura is full of Indian themes, Indian character, Indian life, manners etc. which make the novel unmistakably national. Kanthapura a village of South Kerala is microscopically picturized in the novel. Though the novel is restricted to the village, villagers and happenings of it only, but in fact the same grant events take place all over the country. And hence, kanthapura seems the representative of all the villagers of India. Kanthapura and the happenings of it is the national situation. Kanthapura is identity is the identity of the nation Kanthapura, the little village, forms the microcosm of the indian subcontinent is shown to come to life where movement for national freedom during twenties and thirties worked on successfully. The village Kanthapura is located in the province of kera, situated high on the ghats and the steep mountains facing the Arabian sea. Like Kanthapura, thousands of villagers of India had woken up to fight the alien rulers. The remote village is caught in the maelstrom of the freedom struggle of the 1930s and is transformed into living symbol of Gandhism in regard of nationalism and spirituality.

Coordinator, IQAC
S. B. K. Arts College
Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Distt. Bhandara

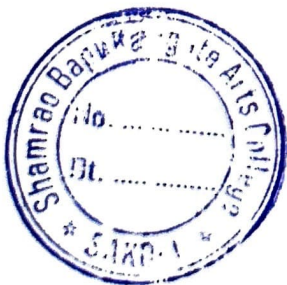

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Conclusion

Kanthapura is great work of art by Raja Rao and the novel is that it is an immensely clever novel that very ably reflects much of the nationalistic themes including the patronising attitude towards the lower caste society. Kanthapura has its own legendary history but Raja Rao has created a regional novel that deals with a far more important theme that is the freedom struggle and self-sacrifice of the villagers for their motherland. The novelist delineates Gandhian impact on Indian villages presenting the Kanthapura. Gandhi an political thoughts and teaching come in the guise of traditional religious terms and it stirs the village folk. Gandhian secularism and spiritual nationalism intend to end the rigid social caste based structure and unite all the masses under a common religion which should be full of truth and Love.

References

- 1) Rao, Raj, Kanthapura, New Delhi; Orient Paperback, 1971
- 2) Iyenger, K.R. Srinivasa. Indian writing is English. New Delhi-Sterling Publisher Private Limited, 1962
- 3) Mukherjee, Meenakshi, The Twice Born Fiction, New Delhi, Heinemann. 1
- 4) Rao. R. (1983), Kanthapura. Delhi; Orient Paperbacks.

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Associate Professor
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

New Perspectives in English Literature

Chief- Editor

Dr. Sandeep B. Agrawal,
Associate Professor,
Head, Department of English
Babasaheb Deshmukh Parwekar Mahavidyalaya, Parwa
Ta- Ghatanji Dist- Yavatmal (M.S)

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

Published by

EAGLE LEAP PRINTERS & PUBLISHER PVT LTD, PUNE

SNO 57/4/5 Balaji Colony, Nr. Hanuman Mandir,
Bijali Nagarshivnagar, Chinchwad, Pune, MH - 411033.

Contact : 7083766990 / 8600071634

Email : eagleleap.pp@gmail.com

Title : **NEW PERSPECTIVES IN ENGLISH LITERATURE**

Chif- Editor : **Dr. Sandeep B. Agrawal**

Associate Professor, Head, Department of English
Babasaheb Deshmukh Parwekar Mahavidyalaya, Parwa
Ta- Ghatanji Dist- Yavatmal (M.S) 445306

ISBN : **978-81-968850-7-6**

Publishing
Date : **25 March 2024**

Publisher : **Sandesh Dadarao Pahulkar**
Address : Chinchwad, Pune MH 411033

Printing &

Published By : **Eagle Leap Printers and Publisher Pvt. Ltd.**
SNO 57/4/5 Balaji Colony, Nr. Hanuman Mandir
Chinchwad, Pune 411033
Contact : 8600071634
Email : eagleleap.pp@gmail.com

Total Pages : **227**

Cover : **Eagle Infomedia, Pune**

ISBN : 978-81-968850-7-6

9 788196 885076

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted, in any form or by any means without permission.

Published by

EAGLE LEAP PRINTERS & PUBLISHER PVT LTD, PUNE

SNO 57/4, 5 Balaji Colony, Nr. Hanuman Mandir,
Bijali Nagarshivnagar, Chinchwad, Pune, MH - 411033.

Contact : **7083766990 / 8600071634**
Email : eagleleap.pp@gmail.com

Coordinator, VOAC
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

INDEX

Sr. No	Title & Author	Page No.
01.	Gender Dynamics and Feminist Reading in Recent English Literature: A Focus on Bharti Mukherjee, Chitra Banerjee Divakaruni, and Jhumpa Indrayani Acharya, Dr. Amol Raut	01
02.	Teaching English Literature For Social Change And Acceptability Of The Modern World Dr. Shailesh Bahadure	05
03.	Woman Empowerment: A Multi-faceted Approach Dr. Pooja Anand Deshmukh	14
04.	Ecocriticism and Environmental Themes in Contemporary English Literature Dr. Dinesh A. Gundawar	18
05.	Awareness About Environment Through Education And Literature Pravin M Kanake	22
06.	Multilingualism And English Dr. Vijay Baburao Pande	25
07.	Mythological Elements in Modern Indian English Literature Dr. Nilesh Prakashrao Sulbhewar	29
08.	Environmental Activism in Indian English Literature: A Literary Exploration of Ecological Concerns Dr Indal G. Jadhav	34
09.	Recent Trends and Innovations in Teaching and Learning English Language Major Dr. Ajay. V. Rele	40
10.	Suketu Mehta's Maximum City: Bombay Lost and Found as a Social Saga Dr. Shitalbabu Ambadas Tayade	44
11.	Modern English Literature and Eco-Criticism Dr. Nishigandh Satav	49
12.	Feminine Subjugation: Nair's Views Mr. Anup Gumbale	57
13.	A study of Indianness and Imagery in the poetry of Jayanta Mahapatra Ganesh M. Pathode	60
14.	Analytical study of Essence of Estrangement in Indian Diasporic writing Dr. Pankaj G. Dindokar	63
15.	Realistic Approach in Charles Dickens 'David Copperfield' Dr. Sandeep B. Agrawal	67
16.	A new Psychological Perspective in Indo-Anglian poetry as reflected in Nissim Ezekiel's poetry Prof. A. P. Bhagat	70

A study of Indianness and Imagery in the poetry of Jayanta Mahapatra

Ganesh M. Pathode,

Asst. Professor, Dept. of English.

Shamrao Bapu Kapgate Arts College Sakoli. Dist. Bhandara

Email ID - ganeshpathode@gmail.com, Mo No. 9764098078

Abstract:

Jayanta Mahapatra is one of the most widely known and published Indian English poets. There are many Indian poets who are well acclaimed for their treatment of Indianess in their poetry. Jayanta Mahapatra is also one among them who has occupied a special place for his depiction of Indian art, culture and social reality in his poetry. He has made a significant contribution in enriching the Indian poetry in English with an innovative use of Indian contemporary idioms and images in his poetry. His poetry is all about Indian and Indianess. A glimpse of vibrant Indian sensibility can be Felt and witnessed in his poetry. Jayanta Mahapatra is a master at revealing Indian realities and drawing the scenes through suggestive images. This present paper attempts to throw light on Jayanta Mahapatra as a poet of Universal socio-cultural concern. It also aims to trace the Indianess and Indian lexical items used in the poetry of Jayanta Mahapatra.

Keywords: Culture, Indianness, innovative, Sensibility, Universal.

Introduction:

Jayanta Mahapatra is one of the major Indo-Anglian poets. His place is substantial among the Indian poets who write poems English. He shows as a great command of English language as Nissim Ezekiel, Ramanujan and Keki N. Daruwalla. He was born in 1928 in the city of Cuttack in the state of Orissa. Jayanta Mahapatra has made an original contribution to Indian English poetry within a fairly short span of time. Mahapatra, a teacher of Physics, began by testing various ideas of what constitutes a modern poem and quickly progressed through organization by sound, image, themes etc.

Mahapatra occupies a prominent place in contemporary Indian English poetry. Artistically, he is a highly talented poet who knows well how to handle his poetic tool. His use of images and symbols in poetry speaks volumes of his trained mind and disciplined art. The images he uses acquire the symbolic overtones. Mahapatra's enchanting expression of quite meditateness, slightly tinged with sorrow and nostalgia.

In his poetry, both theme and technique go together as he experiments with language poem in trying to acquire inwordness with it. He is capable of using English language with passionate precision that helps him to establish his identity as India's foremost poet in English.

Objectives of the study

- Try to Focus the issue of Indianness and Indian lexical items used in the poetry of Jayanta Mahapatra.

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli,
Dist. Bhandara 60

Mahapatra.

- To critically evaluate varied imagery in the poems of Jayanta Mahapatra
- To explore the presence of Regional culture and communities in Jayanta Mahapatra's poetry.

Indianness and Jayanta Mahapatra :-

Poetry is the highest achievement of human mind and a powerful means to express human feelings and emotions. It is perhaps the most accomplished artistic form which captures human nature in all shades and colours. Jayanta Mahapatra's poetry is all about India and Indianness. Being born and brought up in Orissa, his poems are mostly about the landscape of Orissa. His sensibility is essentially Indian. His contribution to Indian English poetry is commendable and noteworthy. The most noteworthy about his poetry is that he doesn't resort to use of such traditional Indian images like tigers, snakes etc. His innate Indianness makes itself evident in the fact that he desists from use of clichéd expression, images and attitude. He displays his Indian sensibility to its best in his poems about Orissa. In his poems, the local and the regional has been raised to the level of universal. Poems like 'Orissa Landscape' Evening In Orissa Village. The Orissa poems etc. are Oriya in Flavor and hence very Indian. Though the language of Mahapatra's poem may be English, the sensibility is very typically Oriya. K.A. Panikar comments 'An examination of the recurring images in Mahapatra's poems reveals that he is Oriya to the core. The sun of the Eastern coast of India shines through his poems. Puri is a living character in several of these poems. The temple, the priest, the beggar, the fisherman, and the crow: these rise before us in all their objective reality and concreteness and then slowly transform themselves almost imperceptibly into monument like images and symbols. 'Taste for Tomorrow', for example, is a vignette of Puri with a number of such symbols of reality :

At Puri, the crows

The one wide street

Lolls out like a giant tongue

Five Faceless lepers move aside

In such poems Jayanta is an Oriya poet first but he is Indian too.

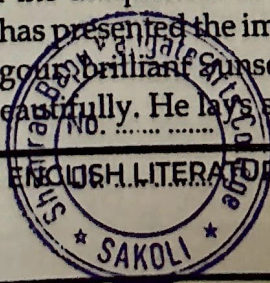
If we see the socio - political condition in post - independence India, we find the treatment of Indian topics in the poetry of Jayanta Mahapatra. These are - hunger, casteism, communalism, superstition etc. Regarding the depiction of social reality in the poetry of Jayanta Mahapatra, Paniker says, "A fact worth nothing about the more recent poems of Jayanta Mahapatra is that they appear to reveal an increasing concern on the part of the poet with contemporary reality with all its political connotations, from preoccupation with timeless myth, he has extended his range of interest to include reality, still glimmering in the light of reason not yet metamorphosed into myth.

Imagist Poetry :-

The novelty and the uniqueness of his images are also very remarkable features of Mahapatra's poems. He has presented the image of Orissa's landscape, specially its sea - coast in all its beauty and vigour. Brilliant sunsets and glorious sun-rises, have all been imaged very graphically and beautifully. He lays stress on very carefully selected details and thus,

NEW PERSPECTIVES IN ENGLISH LITERATURE

Co-ordinator
S. B. K. Arts College
Sakoli, Distt. Bhandara

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

EAGLE LEAP
PRINTERS AND PUBLISHER PVT. LTD.

“New Perspectives in English Literature”

CERTIFICATE OF PUBLICATION

This is to certify that,

Mr./Mrs/Miss./Dr./**Ganesh M. Pathode** of Shamrao Bapu Kapgate Arts College Sakoli. Dist. Bhandra. has Contributed Chapter / Research Article / Paper in an Edited Book **“New Perspectives in English Literature”** published on 25 March 2024, with ISBN No: 978-81-968850-7-6. He/ She has contributed research paper entitled A study of Indianness and Imagery in the poetry of Jayanta Mahapatra.

Mr. Sandeep B. Agrawal

Publisher

Eagle Leap Printers And Publisher Pvt. Ltd.

ISBN : 978-81-968850-7-6

9 788196 885076

Dr. Sandeep B. Agrawal

Chief- Editor

OFFICIATING PRINCIPAL
S. B. K. Arts College Sakoli
Dist. Bhandara

**CALL FOR
CHAPTERS/ARTICLE /RESEARCH PAPER
FOR AN INTERNATIONAL EDITED BOOK**

Topic :

**"New Perspectives in
English Literature"**

Dear,

Esteemed Colleagues and Professors !

This is our Book invitation letter. As we come to know through your research papers that you are a leading expert in the area of *"New Perspectives in English Literature"*. Therefore, it is our great pleasure to invite your contribution of Book Chapter on the topic listed or of your interest for this edited book entitled *"New Perspectives in English Literature"* to be Published by Eagle Leap Printers and Publisher Pvt. Ltd. Pune with ISBN, which will be helpful to you in your CAS Promotion also.

The book is going to be edited by Eminent Experts in Education Field. It is requested to you kindly acknowledge our invitation.

-: Editor :-

Dr. Sandeep B. Agrawal

(HOD in English)

Babasaheb Deshmukh Parwekar Mahavidyalaya
Parwa Ta - Ghatanji, Dist-Yavatmal - 445306

EAGLE LEAP

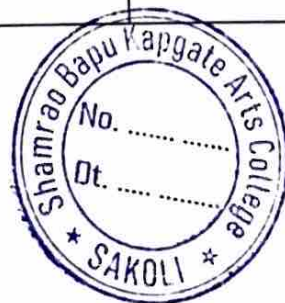
Printer's & Publisher Pvt. Ltd.

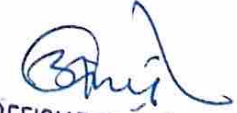
**Dr. Shrawan
Kapgate**

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
01	Dr. Shrawan B. Kappale	Agricultural productivity in Maharashtra (Book)	—	—	—	—	2021-2022	978-93-93923-17-7		Satyate Publication Nagpur

 Co-ordinator, IQAC
 S. B. K. Art's College
 Sakoli, Distt. Bhandara

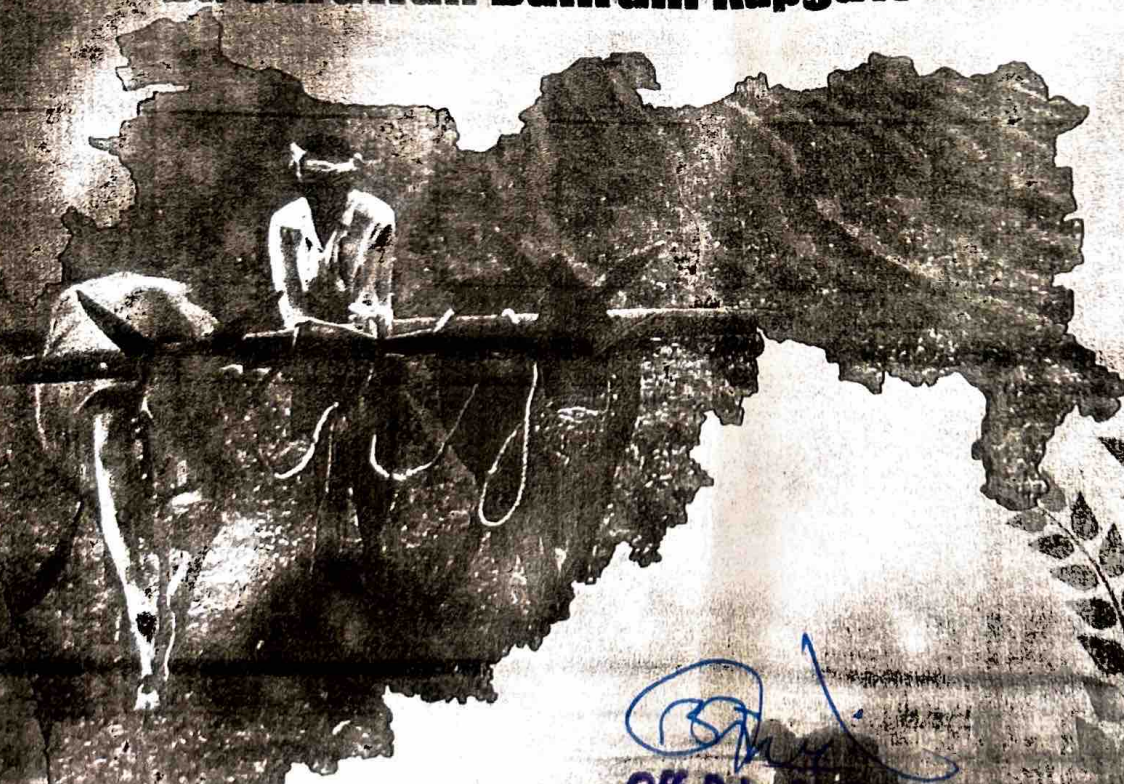

 OFFICIATING PRINCIPAL
 S. B. K. Arts College Sakoli
 Dist. Bhandara

REGIONAL IMBALANCE IN LEVEL OF AGRICULTURAL PRODUCTIVITY IN MAHARASHTRA

1993-94 1994-95

Dr. Shrawan Ballram Kapgate

Off. Principal

S.B.V. Agr. Coll.

Nagpur

Pune

Delhi

Dr. Shrawan Baliram Kapgate

M.A., B.Ed, M.phil, P.hd.

H.O.D. Geography, (Officiating Principal)

Shamrao Bapu Kapgate Arts College

Sakoli, Bhandara.

₹.195/-

ISBN : 978-93-93973-17-7

9 789393 973177

Om Sai Publishers & Distributors
Mob. No. 9923693506, 9325656602
E-mail: ospbhagpur@gmail.com

SAI JYOTI PUBLICATION
Phone : 9764873503, 9928593503
Email : saijyoti@gmail.com
Website : www.saijyoti.com

Available Also on Flipkart amazon SHOPCLUES

Co-ordinator, IQAC
S.B.K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

**Regional Imbalance in Level of
Agricultural Productivity in
Maharashtra
1993-94 1994-95**

Author

Dr. Shrawan Baliram Kapgate

M.A., B.Ed, M.phil, P.hd.
H.O.D. Geography, (Officiating Principal)
Shamrao Bapu Kapgate Arts College
Sakoli, Bhandara.

OM SAI PUBLISHER & DISTRIBUTORS

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

Dr. Vijay Darwade

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five year

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
1	Dr. Vijay A. Darwade	Book ग्रामीण अर्थव्यवस्था	ग्रामीण अर्थव्यवस्था			National	Nov-20	978-81-947271-1-8	Shamrao Bapu Kapgade Arts College Sakoli Ta.Sakoli Dist- Bhandara	ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्यूटर्स
2	Dr. Vijay A. Darwade	Book भारतीय अर्थव्यवस्था	भारतीय अर्थव्यवस्था			National	2021	978-93-91201-66-1	Shamrao Bapu Kapgade Arts College Sakoli Ta.Sakoli Dist- Bhandara	ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्यूटर्स
3	Dr. Vijay A. Darwade	Chapters शेतीविषयक परिचालन विषयेचे आणि शेतकरी आंदोलने	भारत सरकारचे कृषी कायदे आणि शेतकऱ्यांचे फायदे एक - आढावा			National	2021	978-93-91201-80-7	Shamrao Bapu Kapgade Arts College Sakoli Ta.Sakoli Dist- Bhandara	ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्यूटर्स

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

2021-22 - Chapter

- शेतीविषयक पारित विषेयके आणि शेतकरी आंदोलने
- © सर्व हक्क प्रकाशकाधिन

No part of this book shall be reproduced, stored in retrieval system, or translated in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying and/or otherwise without the prior written premission of the publishers.

- ISBN : 978-93-91201-80-7

- प्रथम आवृत्ती : २०२१

- प्रकाशक :

श्री. गणेश राऊत

ओम साई पब्लिशर्स आणि डिस्ट्रीब्युटर्स

२९, इंदिरानगर, टी.बी. वार्डच्या मागे, नागपुर.

मो.नं. : ९९२३६९३५०६, ई-मेल: ospdnagpur@yahoo.com

- मुद्रक व डिस्ट्रीब्युटर्स :

साई ज्योती पब्लिकेशन

मो.नं. : ९७६४६७३५०३

ई-मेल : sjp10ng@gmail.com, वेब साईट : www.saijyoti.in

- सेल्स ऑफिस :

बुक्स एन बुक्स

६५, शॉप नं. २, राधिका पॅलेस,

हनुमान नगर रोड, मेडिकल चौक, नागपुर.

मो.नं. : ९९२३५९३५०३

- शाखा :

पुणे शाखा :

२०३, परिस स्पर्श हाईट,

अंबामाता मंदीर रोड,

अंबाई दरा, धायरी,

पुणे-४११०४१.

मो.नं. : ९४२०३१८८८४

न्यु दिल्ली शाखा :

२१३, वर्धन हाऊस, ७/२८

अंसारी रोड, दरियागंज,

न्यु दिल्ली-११०००२.

मो.नं. : ८८८८८२८०२६,

९३२५६५६६०२

- अक्षर रचना :

श्री गणेश ग्राफिक्स, नागपुर.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

१३.	भारतातील शेतकरी आंदोलने डॉ. प्रदीप शा. ढोले	७३-७७
१४	अन्न सुरक्षेचे आव्हान आणि शेती व्यवस्थेसमोरील प्रश्न प्रा. डॉ. गणेश मालधुरे	७८-८४
१५	भारतीय कृषी क्षेत्राचा इतिहास एक बदलत्या भारतीय कृषी व्यवस्थेचे अवलोकन प्रा. डॉ. प्रशांत धनविज	८५-९२
१६	भारत सरकारचे कृषी कायदे आणि शेतकरी संघटनेचे त्यांवरील आक्षेप एक आढावा डॉ. हरेश टी. गजभिये	९३-९८
१७.	भारतीय कृषी अर्थव्यवस्था व केंद्र सरकारच्या उपाययोजना प्रा. संजय भागवत इढोळे	९९-१०३
१८.	भारत सरकारचे कृषी कायदे आणि शेतकऱ्यांचे फायदे एक आढावा प्रा. विजय दरवडे	१०४-१११
१९.	भारतीय ग्रामीण अर्थव्यवस्था में कृषि का योगदान प्रा. डॉ. बी.के. जैन	११२-११६
२०.	The Social, Economic and Psychological Impact of the Three Indian farm Bills 2020 Amar Dattatraya Damle	११७-१२१
२१.	New Farm Acts and Farmers Agitation Dr. D. S. Shambharkar	१२२-१२७
२२.	Farm Bill 2020 and Farmers Protest Dr. Vivek V. Nagbhikar	१२८-१३३
२३.	Problems facing Indian agriculture and solutions Dr. Maroti Wagh	१३४-१४२

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

भारत सरकारचे कृषी कायदे आणि शेतकऱ्यांचे फायदे एक आढावा

प्रा. विजय दरवडे

शामरावबापू कापगते कला महाविद्यालय
सकोली जि. भंडारा - ४४१८०२

सारांश

भारत हा कृषीप्रधान देश असून आजही कृषी व्यवसाय हा भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आधार बिंदू आहे. भारत स्वतंत्र झाला त्यावेळी देशातील ८० जनता आणि अर्थव्यवस्थेत ५० सहभाग कृषी क्षेत्राचा होता आणि आजही भारताच्या ग्रामीण भागातील अर्थव्यवस्था आजही शेतीभोवतीच केंद्रीत आहे. कुड्कुटपालन, शेळीव्यवसाय आणि पशुपालन हे व्यवसाय कृषी व्यवसायावरच आधारित आहे. गेल्या काही दशकात आणि बदलत्या काळानुसार भारतीय अर्थव्यवस्थेतील कृषी क्षेत्राचे प्राबल्य कमी होत गेले तरी, आजही भारतातील ५० पेक्षाही अधिक लोकांना शेती व शेतीवर आधारित पूरक व्यवसायामधूनच रोजगार पुरविला जात आहे. भारतीय अर्थव्यवस्थेत औद्योगिक व सेवा क्षेत्राचा ८० पेक्षाही अधिक सहभाग असला तरी, या दोन्ही क्षेत्रामध्ये सामावलेली लोकसंख्या केवळ ४० आहे. त्यापेक्षाही अधिक लोकसंख्या कृषी क्षेत्रावर अवलंबून आहे. त्याचबरोबर औद्योगिक क्षेत्राला कच्चा माल, पुरविण्याची जबाबदारी कृषी अर्थव्यवस्थेमध्येच आहे. भारतीय अर्थव्यवस्थेचा केंद्रबिंदू असलेल्या कृषी व्यवसाय आज तोट्याचा ठरत आहे. स्वातंत्र्यपूर्व काळात शेतीव्यवसाय सामाजिक अर्थव्यवस्थेत मानाचा व उच्च दर्जाचा मानला जात असे. स्वातंत्र्यानंतर भारतीय अर्थव्यवस्थेत उद्योग आणि सेवा क्षेत्राचे महत्व वाढल्यामुळे कृषी व्यवसाय आता मागे पडला आहे. ग्रामीण भागातील जनतेला या व्यवसायाला पर्याय नसल्यामुळे काही लोक जीवन जगण्याचा आधार म्हणून शेतीकडे वळला आहे. कारण कृषी लागतचा वाढता खर्च आणि घटते उत्पन्न यामुळे शेती व्यवसाय तोट्याचा ठरत आहे. यामुळे कित्येक शेतकरी कर्जबाजारी झाले असून वाढत्या कर्जाच्या बोझ्याखाली कित्येक शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या आहेत. शेतकऱ्यांच्या या अवस्थेशी संबंधित बहुतांशी कायदे जुने असून बदलत्या परिस्थितीनुसार त्यामध्ये कोणतेही बदल झालेले नाहीत. यापैकी एक कायदा म्हणजे आजचा एपीएमसी कायदा. या कायदानुसार शेतकरी असा एक उत्पादक आहेत की, ज्याच्या उत्पादनाची किंमत ठरविण्याचा अधिकार त्याला नाही तर, ती किंमत ठरविण्याचा अधिकार एकतर, शासनाला किंवा खरेदी करणाऱ्याला आहे. या प्रचलित कायद्यात बदल करण्याचा प्रयत्न मोदी सरकारने घेतला आहे आणि याच कायद्याचा शेतकऱ्यांना होणाऱ्या फायद्याचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न मी या लेखामध्ये केला आहे.

Co-ordinator, IQAC

Sakoli, Distt Bhandara

Off. Principal

S. B. K. Arts College

प्रस्तावना

भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये शेतीचे स्थान हे अत्यंत महत्वाचे आहे. भारतात औद्योगिकीकरण हे जरी वाढत असले तरी शेती व शेतीवर आधारित व्यवसायाचे महत्त्व आजही भारतीय अर्थव्यवस्थेत टिकून आहे व हे स्थान भविष्यामध्येही टिकून राहणार यामध्ये कोणतीही शंका नाही. याचबरोबर, आज भारतात शहरीकरण वाढत असले तरी अजूनही ग्रामीण विभागामध्ये राहणाऱ्या जनतेचे प्रमाणही मोठ्या प्रमाणावर आहे. आज जगात सर्वाधिक शेती करणारे लोक भारतात आहे आणि जलसिंचनाच्या बाबतीत भारत जगात प्रथम क्रमांकावर आहे. जगातील सर्वाधिक उच्च दर्जाची उपजाऊ जमीन भारतात आहे. इतक्या मोठ्या प्रमाणात निसर्गाने देणगी देवूनही भारतीय शेतकरी मात्र कर्जबाजारी आहे. कधी त्याला कर्जमाफीकरीता आंदोलन करावे लागते तर कधी वीज पुरवठा सुरळीत राहावा म्हणून, कारण शासन शेतकऱ्याच्या कोणत्याही समस्येला गंभीरतेने घेत नाही. शेतकरी हा भारतातील असा असंघटित गट आहे की, निवडूकीच्या वेळी सर्वच राजकीय नेते त्यांचे कैवारी असतात आणि पाच वर्षांच्या बोलीवर त्याला दिलेली आश्वासने टोलवित असतात. या शेतकऱ्यांना पहिल्यांना नवीन तीन कृषी कायद्याच्या माध्यमातून न्याय मिळण्याची एक आशा निर्माण झाली आहे. त्याचा एक आढावा या लेखात घेण्याचा प्रयत्न मी केला आहे.

अभ्यासाचा उद्देश

- भारत सरकारने मंजूर केलेल्या तीन कृषी कायद्यातील तरतुदीचा अभ्यास करणे.
- या तीन कायद्याच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांना होणाऱ्या फायद्यांचा अभ्यास करणे.
- प्रचलीत शेती कायदे आणि नवीन शेती कायदे यांचा तुलनात्मक अभ्यास करणे

भारत सरकारने मंजूर केलेल्या तीन कृषी कायद्यातील महत्वाच्या तरतुदी

मोदी सरकारने संसदेमध्ये २०२० मध्ये शेती उत्पन्न व्यापार आणि वाणिज्य (प्रोत्साहन व सुलभता) विधेयक, २०२०, शेतमाल हमी भाव आणि शेती सेवा करार (सबलीकरण आणि संरक्षण) विधेयक, २०२० आणि अत्यावश्यक वस्तू (दुरुस्ती) विधेयक, २०२० हे विधेयक संसदेने मंजूर केले. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या सरकारने संसदेत पारित केलेल्या कृषी विधेयकांवर ग्रुपती रामनाथ कोविंद यांनी २७ सप्टेंबर २०२० रोजी स्वाक्षरी केली आणि तेव्हापासून ही कृषी विधेयके अंमलात आली. या कायद्यांमध्ये शेतकऱ्याच्या हितांच्या खालील तरतुदी करण्यात आल्या आहे.

पहिला कायदा— शेतकरी उत्पादने व्यापार व वाणिज्य (प्रोत्साहन व सुविधा) कायदा २०२०

हा कायद्यात कृषीमालाच्या विक्रीसंबंधीच्या तरतुदी करण्यात आल्या असून त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakali, Dist. ...

Off. Principal

शेतीविषयक पारित विधेयके आणि शेतकरी आंदोलने

- १) या कायद्यातील तरतुदीनुसार शेतकऱ्यांना कृषी उत्पन्न बाजार समितीने मान्यता दिलेल्या बाजाराबाहेरही शेतकऱ्यांना त्यांच्या मालाची खरेदी-विक्री करण्याचा अधिकार या कायद्याअन्वये शेतकऱ्यांना प्रदान करण्यात आला आहे.
- २) या कायद्यातील तरतुदीनुसार शेतकरी कुणालाही मध्यस्थ न ठेवता, स्वतः खरेदारांसोबत आपल्या मालाची विक्री करण्याचा करार करू शकतो. या अंतर्गत त्याच्या मालाची किंमत निश्चीत करण्याचा त्यास अधिकार प्राप्त झाला आहे.
- ३) या कायद्याअंतर्गत कृषीमालाच्या राज्यांतर्गत आणि आंतरराज्यामध्ये मालाच्या हालचालीतील अडथळे दूर करण्यात आले आहेत. ज्यामुळे शेतकरी भारतात कोठेही आपला उत्पादित माल विक्रीकरिता नेऊ शकतो. पूर्वी याबाबतीत काही प्रमाणात मर्यादा होत्या.
- ४) शेतकऱ्याने उत्पादित केलेल्या मालाला मार्केटिंग आणि वाहतूक खर्च कमी करून शेतकऱ्यांना अधिक चांगली किंमत मिळवून देणे या कायद्यामागचा शासनाचा उद्देश होता.
- ५) शेतकऱ्याच्या आपल्या मालाच्या विक्रीकरिता ई-ट्रेडिंगसाठी व्यवस्था उपलब्ध करून देणे या कायद्यामागील महत्वाचा उद्देश होता. ज्यामुळे शेतकरी भारतातील कोणत्याही व्यापाऱ्यासोबत आपल्या मालाची विक्री करण्याचा त्यास अधिकार प्राप्त झाला होता.
- ६) जर शेतकरी आणि व्यापारी यांच्यामध्ये काही वाद निर्माण झाला तर तो सोडवण्यासाठी नजीकच्या अपील अधिकाऱ्याकडे अपील करण्याची तरतूद यामध्ये आहे.
- ७) जे व्यापारी शेतकऱ्यांची फसवणूक आणि छळवणूक करतील आणि तशा प्रकारचा गुन्हा संबंधित व्यापारी विरोधात सिद्ध झाला तर अशा व्यापाऱ्याला तीन वर्षांपेक्षा कमी नसेल इतक्या कारावासाची शिक्षा किंवा पाच लाख रुपयांपेक्षा कमी नसेल इतक्या दंडाची तरतूद करण्यात आलेली आहे.
- ८) शेतकऱ्यांचा छळ याची व्याख्या म्हणजे खरेदी-विक्रीच्या करारानुसार किंवा शेतकऱ्यांच्या मालाची पोच मिळाल्यानंतर सात दिवसांच्या आत पैसे दिले गेले नाही तर तो छळाचा गुन्हा म्हणून नोंदविला जाईल अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे.. राज्य शासनाला राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे सदर कायद्यातील तरतुदीबाबत नियम करण्याचे अधिकार असतील अशी तरतूद करण्यात आली आहे.

दुसरा कायदा — शेतकरी (सशक्तीकरण आणि संरक्षण) किंमत आश्वासन आणि कृषी सेवा करार कायदा २०२०

या कायद्यामध्ये कंत्राटी शेतीबद्दलच्या तरतुदी करण्यात आल्या होत्या. या कायद्यामध्ये शेतकरी त्याच्या शेतात घेत असलेल्या उत्पादनाच्या संबंधात त्यास त्या पिकासाठी आगाऊ स्वरूपात करार करण्याचा अधिकार शेतकऱ्यांना मिळणार होता. भारतात

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli

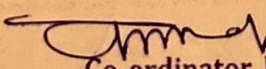
सध्याही काही प्रमाणात अशाप्रकारची कंत्राटी शेती अस्तित्वात आहे आणि महाराष्ट्रामध्ये कंत्राटी शेतीच्या संबंधात कायदा सुध्दा अंमलात आहे. या कायद्यात खालील तरतुदी होत्या.

- १) या कायद्यातील तरतुदीनुसार भारतातील कोणत्याही शेतकऱ्यास आपल्या पिकाच्या संबंधात घाऊक विक्रेते, प्रोसेसिंग इंडस्ट्री किंवा कंपन्यांशी करार करार करण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे. त्याबरोबर या करारांतर्गत त्यास त्या मालाची किंमत आपल्या मर्जीनुसार निश्चीत करण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.
- २) या कायद्याचा फायदा ५ हेक्टरपेक्षा कमी जमीन असलेल्या शेतकऱ्यांना सुध्दा होणार होता.
- ३) जर कोणत्याही कारणांमुळे करारात ठरलेल्या मालाची किंमत कमी झाल्यास तर, त्याचा बोझा शेतकऱ्यांवर न पडता असा करार करणाऱ्या कंत्राटदारांवर राहणार आहे.
- ४) या कायद्यानुसार मध्यस्थांना दूर करून शेतकरी आपल्या मालाच्या किंमतीचा पूर्ण नफा मिळविण्यास प्रात्र ठरणार होता.
- ५) वरील कराराच्या रक्षणार्थ आणि शेतकऱ्यांच्या तक्रारींचा निपटारा तात्काळ करण्यासाठी सक्षम अथवा अपिलीय अधिकारी यांची व्याख्या करण्यात आली असून त्यानुसार केंद्रशासनाच्या कायद्यात असलेल्या उपविभागीय अधिकारी ऐवजी राज्यशासन ठरवेल अशा सक्षम अधिकाऱ्याची नेमणूक करण्यात येणार आहे.
- ६) शेतकरी व करार करणारी कंपनी यांच्यात परस्पर संमतीने पिक विक्री किंवा खरेदी यासाठीचा करार किमान आधारभूत किमतीपेक्षा कमी किमतीने दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी करण्यात येईल.

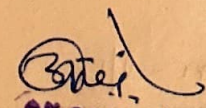
तिसरा कायदा — अत्यावश्यक वस्तू (दुरुस्ती) कायदा २०२०

केंद्र शासनाने मंजूर केलेला अत्यावश्यक वस्तू (दुरुस्ती) विधेयक हा तिसरा असून या कायद्यात खालील तरतुदी होत्या.

- १) या कायद्यातील तरतुदीनुसार सरकारने डाळी, कडधान्ये, तेलबिया, कांदा, बटाटे यांना अत्यावश्यक वस्तूंच्या यादीतून वगळण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.
- २) त्याच बरोबर या कायद्यातील तरतुदीनुसार खरेदीदारास युद्धसदृश असामान्य परिस्थिती वगळता इतर कोणत्याही काळात या वस्तूचा साठा करण्यावर निर्बंध राहणार नव्हते.
- ३) असे निर्बंध कमी करण्यामागे परकीय गुंतवणूक आणि खासगी गुंतवणूकदारांचा ओघ वाढेल अशी शासनाला अपेक्षा आहे. ज्यामुळे कृषी व्यवस्थेतील बाजारामध्ये जास्तीत जास्त खरेदीदार उपलब्ध होवून शेतकऱ्याला त्याच्या मालाची जास्तीत जास्त किंमत मिळेल अशी शासनाला अपेक्षा आहे. तसेच बाजारातील असा मालाच्या किंमती स्थिर राहण्यात मदत होईल तसेच ग्राहक आणि शेतकरी दोघांचा फायदा होईल अशी शासनाची अपेक्षा आहे.

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Distt. Bhandara

मंजूर केलेल्या या कायद्यामुळे शेतकऱ्यांच्या जीवनात आशेची एक नवीन पालवी निर्माण झाली आहे.

संदर्भ

- १) झामरे, डॉ. जी. एन.- 'भारतीय अर्थव्यवस्था', पिंपळापुरे अँड कं. पब्लिशर्स, नागपूर,
- २) श्रम अर्थशास्त्र लेखक डॉ. सुधीर बोधनकर आणि डॉ. साहेबराव चव्हाण साईनाथ प्रकाशन
- ३) भोसले व काटे - जागतिक अर्थव्यवस्था, फडके प्रकाशन ,
- ४) देशमुख, प्रभाकर - उद्योजकता विकास संकल्पना आणि व्यवहार पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर
- ५) झामरे, डॉ. जी. एन.- 'भारतीय अर्थव्यवस्था विकास व पर्यावरणात्मक अर्थशास्त्र'
- ६) कृषी अर्थशास्त्राची मूलतत्वे लेखक पंडित शांता आणि लीला पाटील महाराष्ट्र राज्य ग्रंथ निर्मित मंडळ
- ७) वृत्तपत्रातील लेख आणि वेबसाईटवरील लेख
- ८) रिझर्व्ह बँकेचे अहवाल

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

2020-21

ग्रामीण अर्थव्यवस्था - Book

डॉ. विजय आनंदराव दसवडे

अर्थशास्त्र विभागप्रमुख

एम.ए. (अर्थशास्त्र), बी.एड., एम.फिल., पीएच.डी.

शामरावबापू कापगते कला महाविद्यालय, साकोली

जि. भंडारा

ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स

भागपूर

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

ISBN : 978-81-947271-1-8

पहिली आवृत्ती : नोव्हेंबर २०२०

© लेखक

प्रकाशक :

ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स
प्लॉट नं. २९, टी.बी. वार्डच्या मागे,
इंदिरानगर, नागपूर - ४४०००३
मो. ९९२३६९३५०६

E-mail: ospdnagpur@gmail.com

अक्षर जुळवणी :

दिनेश बोरीकर, डाटा-लाईन कॉम्प्युटर्स
५८३, हंसापुरी, छोटी खदान, नागपूर-१८
मो. नं. ९३७११५०४६७

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Dist. Bhandara

अनुक्रमणिका

प्रकरण - १ : ग्रामीण अर्थव्यवस्था	१
प्रकरण - २ : ग्रामीण स्थलांतरित कामगार	२२
प्रकरण - ३ : ग्रामीण बेकारी	३८
प्रकरण - ४ : ग्रामीण कृषी अर्थव्यवस्था	७९
प्रकरण - ५ : ग्रामीण लघु आणि कुटीर उद्योग	९९
प्रकरण - ६ : ग्रामीण संसाधनांची उपलब्धता आणि व्यवसाय	११६
प्रकरण - ७ : ग्रामीण औद्योगिकीकरण	१५३
प्रकरण - ८ : जागतिकीकरण, कृषी आणि ग्रामीण विकास	१६६
● संदर्भ ग्रंथ सूची	१९६

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

ISBN : 978-81-947271-1-8

पहिली आवृत्ती : नोव्हेंबर २०२०

© लेखक

प्रकाशक :

ओम साई पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स

प्लॉट नं. २९, टी.बी. वार्डच्या मागे,

इंदिरानगर, नागपूर - ४४०००३

मो. ९९२३६९३५०६

E-mail: ospdnagpur@gmail.com

अक्षर जुळवणी :

दिनेश बोरीकर, डाटा-लाईन कॉम्प्युटर्स

५८३, हंसापुरी, छोटी खदान, नागपूर-१८

मो. नं. ९३७११५०४६७

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

अनुक्रमणिका

प्रकरण - १ : ग्रामीण अर्थव्यवस्था	१
प्रकरण - २ : ग्रामीण स्थलांतरित कामगार	२२
प्रकरण - ३ : ग्रामीण बेकारी	३८
प्रकरण - ४ : ग्रामीण कृषी अर्थव्यवस्था	७१
प्रकरण - ५ : ग्रामीण लघु आणि कुटीर उद्योग	९९
प्रकरण - ६ : ग्रामीण संसाधनांची उपलब्धता आणि व्यवसाय	११६
प्रकरण - ७ : ग्रामीण औद्योगिकीकरण	१५३
प्रकरण - ८ : जागतिकीकरण, कृषी आणि ग्रामीण विकास	१६६
● संदर्भ ग्रंथ सूची	१९६

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या शिफारशीनुसार, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज
नागपूर विद्यापीठाच्या बी.ए. तृतीय वर्षाच्या सहाय्या सत्राकरिता लिहिलेले
पाठ्यपुस्तक आणि महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांना उपयुक्त

2021-22

भारतीय अर्थव्यवस्था - book

लेखक

प्रा. डॉ. विजय आनंदराव दरवडे
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

एम. ए. (अर्थशास्त्र), बी. एड. एम. फिल., पीएच. डी

शामरावबापू कापगते कला महाविद्यालय साकोली
जि. भंडारा

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara

ओम साई प्रब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स

- भारतीय अर्थव्यवस्था
- © प्रकाशक अधिकार

No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means electronic, mechanical, photocopy, recording, or otherwise or stored in a database or retrieval system without the prior written permission of publishers. This edition can be exported from India only by the publishers

■ ISBN : 978-93-91201-66-1

■ प्रथम आवृत्ती २०२१

■ प्रकाशक

श्री. गणेश राऊत

ओम साई पब्लिशर्स अॅन्ड डिस्ट्रीब्युटर्स

२९, इंदिरानगर, टी. बी.वार्डच्या मागे,

नागपूर ४४०००३

मो. नं. ९९२३६९३५०६

■ मुद्रक व डिस्ट्रीब्युटर्स ■

साई ज्योती पब्लिकेशन

मो. नं. ९७६४६७३५०३

ई-मेल- sip1ong@gmail.com

वेबसाईट- www.saijoty.in

रिटेल शॉप

बुक्स एन. बुक्स

शॉप नं. ६५, राधिका पॅलेस

हनुमान नगर रोड, मेडिकल चौक

नागपूर मो. नं. ९९२३५९३५०३

शाखा

पुणे: शाखा

२०३, परिस स्पर्श हाईट

अंबामाता मंदीर रोड, अंबाई दरा,

धायरी, पुणे ४११०४१

मो. नं. ९४२०३१८८८४

Co-ordinator, IQAC
S. B. K. Art's College
Sakoli, Distt. Bhandara

न्यु. दिल्ली शाखा

२१३, वर्धन हाऊस, ७/१८

अंसारी रोड, दरियागंज,

न्यु दिल्ली- ११०००२

मो. नं. ८८८८८२८०२६

९३२५६५६६०२

लेखकाचे मनोगत

"भारतीय अर्थव्यवस्था" हे पुस्तक प्राध्यापक, विद्यार्थी, अभ्यासक मित्रांकरिता सादर करताना अतिशय अत्यानंद होत आहे. देशाच्या दृष्टीने विचार करता कोणतीही अर्थव्यवस्था हा घटक फार मोठा महत्वाचा असतो आणि जिथे विकासाचा विषय येतो तिथे मात्र शेतीचा विकास आणि उद्योगांचा विकास तसेच शहरी विकासाचा आणि ग्रामीण भागाचा विकास अशा प्रकारचा फरक करावा लागतो. तोच आधार पकडून ग्रामीण अर्थव्यवस्था आणि तिचा विकास याचा स्वतंत्रपणे विचार करण्यात आला आहे. हे पुस्तक विशिष्ट अभ्यासक्रमानुसार लिहीले नसले तरी सामान्यज्ञानासाठी अनेक विद्यार्थ्यांना आणि सहकारी प्राध्यापकांना तसेच अभ्यासकांना उपयुक्त ठरू शकेल असा विश्वास आहे.

अभ्यासकाची आणि विद्यार्थ्याची प्रमुख अडचण विचारात घेऊन या या भागात विविध संकल्पना अत्यंत सरळ व सोप्या भाषेत स्पष्ट केल्या आहेत. ग्रामीण अर्थव्यवस्थेचे अगदी चटकन आकलन व्हावे म्हणून अत्यंत साध्या व सुलभ पद्धतीने या पुस्तकाची रचना केली आहे. या विषयाबाबत विद्यार्थ्यांमध्ये आवड निर्माण व्हावी म्हणून अगदी दैनंदिन व्यवहारातील उदाहरणे देऊन प्रत्येक प्रकरणाच्या शेवटी यात वस्तुनिष्ठ प्रश्नांचाही समावेश केला आहे.

या पुस्तकात शक्य तितकी चांगली माहिती देऊन पुस्तक तयार करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. परंतु त्यात यश कितपत आले हे विद्यार्थी आणि सहकारी प्राध्यापकांकडून कळेल. ज्या चुका पुस्तकात रहिल्या असतील त्या नजरेला आणून दिल्यास आणि पुस्तकाची उपयुक्तता वाढविण्याच्या दृष्टीने सूचना केल्यास लेखक वाचकांचा आभारी राहील.

प्रस्तुत पुस्तक लिहीताना संदर्भकरिता मराठी, हिंदी, व इंग्रजी भाषेतील अनेक ग्रंथांचा उपयोग करण्यात आला हे आम्ही कृतज्ञतापूर्वक नमूद करतो.

पुस्तक लिखाणात सातत्य टिकवून ठेवण्याच्या दृष्टीने वडील श्री. आनंदराव, आई सौ. अनुसयाबाई, पत्नी सौ. रमा आणि मुलगा हार्दिक व मुलगी मानसी दरवडे यांनी लेखन प्रक्रियेत सहकार्य केल्यामुळे हे लिखाण लवकर संपले हे निश्चित.

डॉ. विजय आनंदराव दरवडे
साकोली

Off. Principal
S. B. K. Arts College
Sakoli, Dist. Bhandara